

Diagnosi tècnica del sector agroramader de La Vall d'en Bas

Projecte de promoció de la transició agroecològica
de la Vall d'en Bas. Fase I.

Febrer 2022

arran de terra

Eines per la Dinamització
local Agroecològica

Diagnosi tècnica del sector agroramader de La Vall d'en Bas

Projecte de promoció de la transició
agroecològica de La Vall d'en Bas

Fase I: maig - desembre 2021

Elaboració: Arran de terra SCCL. Eines per la Dinamització Local Agroecològica

Autoria: Laura Boguñá, Guillem Tendero i Rosa Binimelis.

Índex

1. Introducció.....	3
2. Objectius i metodologia.....	6
3. Crisi ecosocial i Transició Agroecològica.....	9
3.1. Crisi ecosocial, emergència climàtica i sistema alimentari.....	9
3.2. Agroecologia, Transició Agroecològica i Dinamització Local Agroecològica.....	12
4. La situació del sector primari de La Vall segons les dades disponibles.....	16
5. La visió de la pagesia de La Vall sobre la situació del sector al municipi.....	24
6. Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats per la Transició Agroecològica.....	29
6.1. DAFO general per la TAe del sector primari de La Vall.....	29
6.2. DAFO per la TAe dels diferents subsectors del sector primari de La Vall.....	32
7. Principals potencialitats per la TAe del sector primari de La Vall.....	34
8. Principals dificultats per la TAe del sector primari de La Vall.....	46
8.1. Dificultats comunes a tot el sector primari de La Vall.....	47
8.2. Dificultats específiques del sector convencional.....	65
8.3. Dificultats específiques del sector ecològic.....	73
9. Possibles línies estratègiques d'actuació per superar els reptes identificats.....	77
10. Conclusions.....	82
11. Bibliografia.....	84

1.Introducció

Entre els anys 2005 i 2016 el nombre d'explotacions agràries a la UE va disminuir una quarta part, experimentant una pèrdua de fins a 4,2 milions d'explotacions als Estats membres. L'àmplia majoria de les explotacions que van plegar en aquest període (85%) eren petites explotacions d'una grandària inferior a 5 ha. En paral·lel a aquesta forta davallada, en les dues últimes dècades s'ha donat una dinàmica de concentració de la terra agrària en cada cop menys explotacions, les quals han anat augmentant progressivament de mida (Eurostat, 2018).

Catalunya no han estat una excepció a aquestes dinàmiques: mentre que el 0,7% de les finques més grans del Principat controlen el 21% de la terra, el 92% de les explotacions disposen només del 47% de la terra (Arran de terra, 2018). En termes generals, l'agroindústria catalana es dedica a la importació de soja, cereals i pinsos, i a l'exportació de productes carnis i fruita. Juntament amb les altres grans transformacions que ha experimentat Catalunya en els últims 60 anys, el desenvolupament del model productiu agroindustrial, que és actualment el majoritari, ha suposat una pèrdua molt significativa de la importància socioeconòmica del sector primari, el qual ha passat de representar el 65% del total de la població ocupada del país l'any 1965 a representar tan sols l'1,4% el 2021 (IDESCAT, 2021a). Aquest procés d'accentuada desagrarització es manifesta també en la manca de relleu generacional, i en l'envelliment i precarització del sector: malgrat l'increment sostingut del preu dels inputs per la producció agrària i del preu final dels aliments, el preu percebut pels agricultors pràcticament no ha variat des de l'any 2000. Conseqüentment, entre els anys 2002 i 2014 la renda agrària va patir una reducció del 3,2% anual (Arran de terra, 2018), tendència que tot indica que s'ha mantingut amb una intensitat similar fins el dia d'avui.

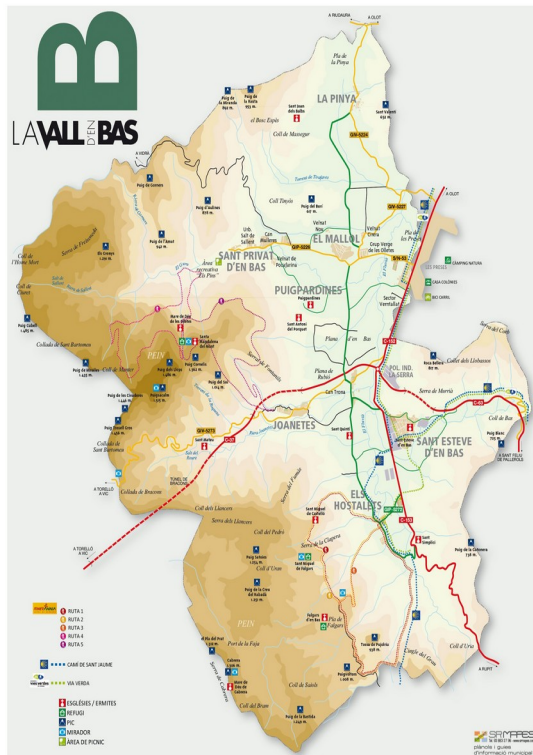
El procés de precarització de la pagesia ha anat acompanyat d'un procés paral·lel de concentració empresarial i de poder dins la cadena alimentària per part de les grans empreses de la Gran Distribució Alimentària, les quals acaparen la venda d'aliments al consumidor final i acumulen cada any enormes beneficis. Així, la dinàmica de concentració empresarial que s'ha donat en les diferents vèlues de la cadena alimentària ha dut les petites i mitjanes explotacions agroramaderes del país a una situació caracteritzada per la manca de viabilitat econòmica i social, així com a la disminució constant del número de pagesos i pageses professionals. Les dades que

s'han analitzat per realitzar aquest estudi assenyalen que en els últims 20 anys el sector primari de La Vall d'en Bas ha experimentat aquestes mateixes dinàmiques negatives.

A les tendències negatives en les que està immers des de fa dècades el sector primari català cal sumar els reptes que planteja el context global d'emergència climàtica, i de crisi energètica, socioeconòmica, ecològica i de disponibilitat de materials. Com ja es va preveure a inicis de la dècada de 1970 (Meadows et al., 1972), la crisi sistèmica contemporània és conseqüència del fet que l'economia mundial està topant amb els límits biofísics del planeta. La fi dels combustibles fòssils barats i l'escalfament del clima posen en qüestió la viabilitat a mitjà termini del sistema alimentari industrial i globalitzat; i assenyalen la necessitat de que les explotacions agroramaders convencionals transformin urgentment els seus models productius i de negoci en la línia del que es proposa des del paradigma de l'Agroecologia i la Transició Agroecològica. Com cada cop més autors, entitats i institucions reconeixen, només per mitjà de la transició agroecològica les explotacions agroramaderes convencionals tindran l'oportunitat d'assolir la viabilitat econòmica, ecològica i social i complir, alhora, amb els compromisos vinculats a l'agenda climàtica i de transició verda. Només per mitjà de la transició agroecològica es podrà avançar en les societats postindustrials del sud d'Europa com la nostra vers a sistemes alimentaris locals més justos, saludables, resilents i sostenibles.

En aquest context, l'objectiu de l'estudi que ha donat lloc a aquest informe de diagnosi tècnica ha estat esbrinar, d'una banda, quin és l'estat del salut del sector primari de La Vall d'en Bas; i, d'altra banda, quines són les principals potencialitats i dificultats que presenta el sector primari del municipi per avançar en el camí de la transició agroecològica. L'estudi, que ha estat encarregat per l'Ajuntament de La Vall d'en Bas i ha estat realitzat en col·laboració amb la SAT Verntallat, és un dels principals resultats de la primera fase de treball d'un projecte més ambiciós i a llarg termini amb el que estan compromesos tant l'Ajuntament com la pagesia del municipi, l'objectiu del qual és precisament promoure la transició agroecològica i la descarbonització del sector primari i el conjunt del sistema alimentari de La Vall d'en Bas.

Context municipal

L'actual municipi de La Vall d'en Bas és fruit de la unificació l'any 1969 de quatre antics municipis: Sant Esteve d'en Bas, Joanetes, Sant Privat d'en Bas i La Pinya. Aquests, juntament amb El Mollo, Puigpardines i Hostalets d'en Bas, configuren els set nuclis actuals del municipi. Sant Esteve d'en Bas n'és la capital administrativa des de 1999. La unificació municipal va ser un dels tres elements transformadors i decisius de l'evolució municipal a partir dels anys 70, junt amb la concentració parcel·lària, realitzada entre finals dels 60 i principis dels 70, i la creació de la SAT Verntallat, coneguda com «La Cooperativa».

L'augment d'escala en l'òrgan de govern i gestió municipal va afavorir l'avenç en infraestructures a tota la vall, i tot i seguir-se mantenint una identitat molt viva dels antics municipis de la vall, la millora de les comunicacions i la creació de l'escola Verntallat l'any 1979, va generar una major interacció dels habitants dels diversos nuclis, generant un sentiment identitari comú de «La Vall» (Arnau et al, 2006).

El municipi compta actualment amb 3.093 habitants, que tenen una edat mitjana de 44 anys i una distribució força proporcional entre homes i dones (XIFRA, 2020).

2. Objectius i metodologia

El present document de diagnosi tècnica de la situació del sector agroramader de La Vall d'en Bas és un dels principals resultats de la primera fase de treball d'un projecte més ambiciós i a mitjà termini l'objectiu general del qual és promoure la transició agroecològica i la descarbonització del sistema alimentari del municipi. Aquest objectiu general es podria concretar en els següents objectius operatius:

- garantir la viabilitat econòmica, ecològica i social de les iniciatives de producció agropecuària existents de manera que no s'hipotequi el futur del sector ni el desenvolupament integral, sostenible, equitatiu i equilibrat del municipi;
- promoure el relleu generacional i la incorporació de nova pagesia al sector;
- preservar el paisatge agroramader característic de La Vall d'en Bas i millorar, quan sigui possible, la gestió dels agroecosistemes locals.

Per aconseguir aquests objectius i promoure la transició agroecològica de La Vall d'en Bas es proposa implementar la metodologia de la Dinamització Local Agroecològica (en endavant DLAE). Com s'explica amb més detall en el següent apartat, la proposta de la DLAE es concreta bàsicament en posar en marxa processos amplis i transversals de participació ciutadana estructurat en diverses fases de treball, per a que siguin els propis agents del territori els qui identifiquin els reptes als que cal fer front i les línies de treball que cal desenvolupar per promoure la transició agroecològica de cada territori. D'acord amb aquesta proposta metodològica, el primer que cal fer per promoure la transició agroecològica d'un territori és conèixer i posar en valor l'activitat que realitzen els agents socials que conformen el sistema agroalimentari local, començant per la pagesia, que amb la seva activitat modela el territori i el paisatge del país.

Així doncs, aquest informe de diagnosi tècnic és un dels primers resultats de la primera fase de treball d'un projecte més ampli orientat a promoure la transició agroecològica de La Vall d'en Bas. I els principals objectius de l'estudi que ha donat lloc al present informe han estat:

- determinar quin és l'estat de salut del sector primari de La Vall, així com les dinàmiques que en les últimes dècades han dut el sector fins la seva situació actual;

- analitzar la viabilitat econòmica, ecològica i social del sector;
- identificar els reptes i les potencialitats per la transició agroecològica del sector; i
- concretar, de forma preliminar, les principals línies estratègiques d'actuació que podrien desenvolupar-se per mirar de superar els reptes identificats, aprofitant les potencialitats del sector i el territori.

La metodologia que s'ha emprat per realitzar l'estudi de diagnosi tècnica ha combinat l'anàlisi de fonts secundàries amb la generació d'informació primària. Així, s'ha obtingut informació primària qualitativa per mitjà de dues tècniques diferents: entrevistes en profunditat i una sessió participativa de retorn i validació de la diagnosi amb els pagesos professionals de La Vall. El llistat de pagesos a entrevistar es va obtenir a partir d'informació facilitada per l'Ajuntament i la SAT Verntallat, procurant que la mostra fos representativa dels diferents subsectors i la diversitat de perfils i models de producció presents a La Vall.

Una vegada elaborat el llistat definitiu de pagesos a entrevistar, el segon pas va consistir en realitzar les entrevistes en profunditat (una a cada titular o representant de les explotacions identificades)¹. En total es van realitzar 15 entrevistes a professionals del sector primari de La Vall. El perfil de la pagesia entrevistada inclou 4 dones i 11 homes en edats compreses entre els 25 i els 65 anys, amb una mitjana d'edat de 45 anys. Dels 15 professionals del sector entrevistats, 13 eren fills de La Vall que han viscut sempre o gairebé sempre en aquest territori i han donat continuïtat a una explotació iniciada per alguna generació anterior de la seva família. Només dues de les persones entrevistades són novingudes al sector i a La Vall. Pel que fa al tipus d'activitat productiva, es van entrevistar 4 productors de vaquí de llet, 4 productors de vaquí de carn, dos productors que combinen vaquí de carn, oví i cabrum, un productor de porcí, un productor de porcí i gallines ponedores, un productor de porcí i cultius extensius i dos productors de cultius semi-extensius i/o hortalisses. Cinc de les quinze explotacions entrevistades fan Producció Agrària Ecològica (PAE) i estan inscrites al Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE); les deu restants fan producció convencional.

Tota la informació obtinguda s'ha sotmès a una anàlisi DAFO. L'anàlisi DAFO, també coneguda com a anàlisi FODA o DOFA, és una eina d'estudi de la situació d'una empresa, un projecte o un sector la qual, per mitjà d'una matriu quadrada, permet

---

¹ Les 15 entrevistes es van realitzar entre els mesos de juny i agost del 2021.

avaluar tant els aspectes positius de l'empresa/projecte/sector (Fortaleses i Oportunitats) com els negatius (Debilitats i Amenaces), i tant les seves característiques internes (Debilitats i Fortaleses) com la seva situació externa (Amenaces i Oportunitats) (Gil, 1998).

La identificació de les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats del sector primari de La Vall d'en Bas s'ha realitzat contrastant la informació qualitativa obtinguda per mitjà de les entrevistes a la pagesia amb la revisió de fonts d'informació secundària com ara dades estadístiques, informes, articles, webs i documents audiovisuals sobre la matèria. És important precisar que, en els casos en que una característica s'ha identificat com una debilitat, amenaça, fortalesa o oportunitat *només* per algun dels subsectors aquesta circumstància s'explicita en el moment de presentar la característica en qüestió, i també es presenta en una matriu DAFO específica dels diferents subsectors. Per tant, en aquest informe es presenten dues matrius DAFO, una general de tot el sector primari de La Vall i una altra amb especificitats dels diferents subsectors presents al municipi.

Després de realitzar l'anàlisi DAFO es va procedir a determinar quins són els principals reptes i potencialitats per la transició agroecològica del sector primari de la Vall d'en Bas. Així, mentre que la determinació dels reptes es va realitzar a partir de l'anàlisi conjunt de les debilitats i les amenaces identificades prèviament, en tant que factors que poden afectar negativament el tipus de projectes analitzats; la determinació de les potencialitats es va realitzar a partir de l'anàlisi conjunt de les fortaleses i les oportunitats, en tant que factors que poden afectar positivament el tipus d'iniciatives estudiades.

A continuació, es va elaborar la proposta preliminar de possibles línies estratègiques d'actuació per superar els reptes identificats. Aquesta proposta ha de ser entesa com un avenç d'idees de cara a la futura elaboració d'un pla d'acció de promoure la transició agroecològica del sector primari i el conjunt del sistema alimentari de La Vall d'en Bas. D'aquesta manera es van obtenir les conclusions preliminars de la diagnosi.

L'últim pas va consistir en realitzar, amb la pagesia de La Vall, una sessió de treball oberta i participativa, de devolució i discussió de les conclusions preliminars de l'estudi. L'objectiu d'aquesta sessió era enriquir i validar amb els pagesos de La Vall les conclusions finals de l'estudi que recull aquest informe; i en ella van participar 19 professionals del sector primari del municipi.

3. Crisi ecosocial i Transició Agroecològica

3.1. Crisi ecosocial, emergència climàtica i sistema alimentari

«Hem entrat en el segle dels límits. (...) Hem passat l'estiu de la nostra civilització, en el qual tot anava a més i millor, en el qual l'abundància material va ser la norma» (Turiel et al., 2021).

No es pot analitzar la situació de la pagesia de La Vall d'en Bas sense ampliar el focus i tenir en compte el context global i les perspectives futures de la producció primària, tant a escala mundial com en l'àmbit de les societats del sud d'Europa i la Conca Mediterrània.

Tot i que el futur és ple d'incerteses, tot apunta a què els sistemes econòmics i productius, tal i com els coneixem avui en dia, tenen els dies comptats. «La mort de la nostra civilització ja no és una teoria o una possibilitat acadèmica: és el camí en el qual som», va assegurar ja l'any 2009 l'expresident de la Fundació Rockefeller i CEO de l'International Herald Tribune, Peter Goldmark (Picazo, 2020). El model de funcionament de les societats industrials actuals ha topat amb els límits biofísics del planeta que el sostenen. Literalment, el combustible necessari per fer-les funcionar s'acaba. Els pilars d'aquest model, l'abundància de materials i energia, trontollen i alhora es veuen travessats per l'emergència climàtica. Com alerten des dels àmbits científic i activista, «el problema és més estructural que no momentani» (Picazo, 2021).

D'una banda, cal tenir en compte la crisi energètica i de disponibilitat de materials. Els jaciments dels combustibles i els materials essencials (en les reserves conegudes) han tocat sostre i decreixen inevitablement i això determina un futur productiu incert atès que l'economia global i el sistema alimentari industrial són absolutament petrodependents. «Diferents estudis alerten que l'oferta d'energia es reduirà entre un 25% i un 40% en els propers 25 anys. En la dècada del 2030 s'arribarà al llindar límit del petroli, el gas natural, el carbó i l'urani. A Catalunya, segons l'Institut Català de l'Energia, un 68% de l'energia consumida prové del petroli i el carbó, i l'altre 25% de la producció

nuclear» (Buades, 2021). Les ramificacions de la menor disponibilitat de petroli i gas, i de la seva pujada de preu, s'estenen a tot el teixit industrial i productiu del món, i comencen a faltar materials bàsics en determinats moments. Totes les carències que es van desencadenant es retroalimenten i fan el problema encara més gran dins la cadena de subministres. «Falta de tot, pugen els preus de tot» (Picazo, 2021).

Al començar a sortir del període més dur de la pandèmia de la COVID-19 es va desencadenar un tsunami de situacions adverses en el nucli d'un sistema econòmic i productiu que semblava molt sòlid: escassetat de materials i mercaderies al mercat, preus de matèries primeres bàsiques disparats, augment del preu de l'electricitat, problemes en el transport de mercaderies a nivell global... Es parla de la crisi del model «Just in time» i de que hi ha una demanda de consum disparada que no es pot abastir degut a les restriccions i confinaments de la pandèmia i les seves repercussions sobre les cadenes de subministrament. Però moltes veus alerten de que tots aquests factors són símptomes, agreujats pels efectes de la pandèmia, de la crisi estructural d'un model basat en l'abundància i el baix cost d'uns recursos i fonts energètiques que han començat a escassejar.

En segon lloc, amoïna la situació de crisi ecològica. L'activitat humana està produint un deteriorament ràpid dels ecosistemes i els recursos naturals i està posant en risc mitjans bàsics per la producció agrària com els sòls, l'aigua i la biodiversitat. «Previsiblement, la combinació de les sequeres amb la proliferació de noves plagues podria disminuir la productivitat dels cultius com la vinya, l'olivera o els cereals. (...) Des de 1970 la productivitat alimentària ha baixat un 23% a causa de la minva d'espècies pol·linitzadores. (...) Un 75% de la flora i la fauna i els seus hàbitats a Catalunya estan en risc segons dades de la Generalitat. (...) D'acord amb la federació d'ONG MIO-ECSDE, Catalunya lidera dins l'Estat Espanyol la pèrdua de sòls per erosió. (...) Un 58% de la massa d'aigua dels nostres rius, embassaments, estanys i zones humides estan en mal estat» (Buades, 2021).

I, en tercer lloc però no menys important, cal tenir molt present la situació d'emergència climàtica, més encara quan les previsions assenyalen que la Conca Mediterrània pot ser un dels àmbits geogràfics que registri més impactes negatius de l'escalfament global (Buades, 2021). Les últimes dades sobre emergència climàtica alerten d'un augment de l'escalfament global sense precedents, així com de l'increment d'esdeveniments climàtics extrems, i subratllen la necessitat de reduir de forma urgent i dràstica les

emissions de gasos d'efecte hivernacle (GEH), sobretot les de diòxid de carboni. Atès que un escalfament global de 2°C provocaria, entre altres fenòmens potencialment catastròfics, episodis de calor extrem que superarien els llindars de tolerància crítics per l'agricultura i la salut a totes les regions del món (IPCC, 2021a i 2021b), l'objectiu dels diferents escenaris actuals de lluita contra el canvi climàtic és limitar l'augment de la temperatura global a almenys 1,5°C. Per tractar d'assolir aquest objectiu cal descarbonitzar urgentment tots els sectors productius de les nostres economies. I, per discernir quins són els àmbits que hem descarbonitzar de forma prioritària, cal tenir en compte el volum d'emissions de GEH associat a l'activitat dels diferents sectors i subsectors productius.

La relació entre emergència climàtica i sistema alimentari és molt important i, a més, bidireccional. Així, mentre que el sistema alimentari és responsable d'entre el 21-37% de les emissions globals de GEH (IPCC, 2019), aquest es veu a la vegada greument afectat per l'escalfament global: a mitjà termini l'emergència climàtica accelerarà canvis en els sistemes alimentaris que ja estan en marxa i que repercutiran negativament en la seguretat alimentària, l'accés, el subministrament i la distribució dels aliments.

Els diferents tipus de sistemes alimentaris no contribueixen, però, de la mateixa forma a l'escalfament global, ni molt menys. Mentre que el sistema alimentari industrial, corporatiu i globalitzat és de llarg el principal responsable de les emissions de GEH associades a l'àmbit agroalimentari, els sistemes alimentaris locals basats en les propostes de l'Agroecologia i la Sobirania Alimentària estan contribuint a fer just el contrari: estan contribuint a refredar el clima capturant carboni atmosfèric als sòls i reduint les emissions de GEH associades als processos pre i post producció, i a la distribució, comercialització i consum d'aliments (GRAIN, 2009, 2014 i 2021).

Com s'explica més abastament en el següent capítol, l'objectiu de l'Agroecologia (en síntesi, fomentar la sostenibilitat integral -econòmica, ecològica i social- dels sistemes alimentaris locals (López et al., 2015a) i l'enfocament sistèmic que la caracteritza coincideixen plenament amb les conclusions d'investigacions recents, com la de Rosenzweig et al. (2020), les qual han demostrat que per contribuir des de l'àmbit agroalimentari a limitar l'augment de la temperatura global a 1,5°C cal un enfocament sistèmic que identifiqui les sinergies entre diferents eines de lluita contra l'escalfament global, tenint en compte des de la la producció agrícola i les cadenes de subministrament fins el consum i la gestió dels residus i els excedents.

El sector primari és un dels es veuran més afectats pel canvi climàtic i la situació de crisi energètica, ecològica i de disponibilitat de materials en la que estan immerses les nostres societats. Els reptes que se li plantegen són molt importants doncs en el futur immediat haurà de seguir garantint l'alimentació de la població però també haurà de tenir un paper clau en la descarbonització de l'economia i la transició verda. El punt de partida ha de ser subratllat i posar en valor que és un dels sectors més essencials i estratègics i que, a més de produir aliments, de la pagesia depèn en gran mesura la gestió del paisatge i el territori així com els serveis ambientals que els ecosistemes brinden al conjunt de la societat. Però, per a que pugui seguir jugant totes aquestes funcions i sigui, alhora, el motor de la promoció de la sostenibilitat ecològica, econòmica i social dels sistemes alimentaris i les comunitats locals és imprescindible que s'encamini de forma urgent i decidida vers la transició agroecològica (IPES-Food i Grain, 2021).

3.2. Agroecologia, Transició Agroecològica i Dinamització Local Agroecològica

Tot i haver estat definida de diverses i variades formes, existeix un consens ampli a l'hora de conceptualitzar l'Agroecologia com una ciència transdisciplinar, un conjunt de pràctiques per una agricultura sostenible i un moviment social (Wezel et al., 2009) que treballa per promoure la sostenibilitat integral – és a dir, econòmica, ecològica i social – dels sistemes alimentaris locals per mitjà de l'acció social col·lectiva (López et al., 2015a). Des de la perspectiva de l'Agroecologia es proposa analitzar i mirar de transformar la realitat dels sistemes alimentaris tenint en compte tres dimensions complementàries: la ecològica-productiva, la socioeconòmica i cultural, i la sociopolítica (Guzmán et al, 2000).

Així, per fer front als reptes que planteja el sistema alimentari industrial i globalitzat en la dimensió ecològica-productiva, entre els que destaquen el deteriorament dels ecosistemes i els recursos naturals, l'empobriment dels sòls i el balanç energètic marcadament negatiu del model de producció agroindustrial, des de la perspectiva de l'Agroecologia es proposa augmentar la sostenibilitat ambiental i la resiliència de la producció agropecuària per mitjà de mesures com:

- augmentar de la biodiversitat cultivada i/o d'espècies ramaderes a nivell de finca;
- substituir la dependència de l'agroindústria en l'obtenció dels insums necessaris

per la producció agrària per la maximització de l'aprofitament dels recursos naturals dels ecosistemes locals;

- fomentar la (re)integració entre agricultura i ramaderia per avançar cap al tancament dels cicles de l'energia i la matèria;
- posar en valor, recuperar i actualitzar el coneixement ecològic local que atresora la pagesia tradicional en particular però també la pagesia local del territori en general.

Per mirar de donar resposta als reptes que planteja el sistema alimentari industrial i globalitzat en la dimensió socioeconòmica i cultural, entre els que destaquen la manca de viabilitat econòmica de l'agricultura familiar i de les explotacions que per les seves dimensions no poden fer una economia d'escala, així com la manca de viabilitat social de l'ofici de pagès/a, des de la perspectiva de l'Agroecologia es proposa desenvolupar accions com ara:

- desenvolupar i enfortir les xarxes alimentàries locals basades en els circuits curts de comercialització (aquells en els que entre l'àmbit de la producció i la del consum hi ha com a màxim un agent d'intermediació);
- promoure la sostenibilitat social de l'activitat que realitza el sector primari fomentant que tots els agents locals del territori es corresponsabilitzin de la necessitat de fer-la viable;
- posar en valor la cultura pagesa i augmentar la consciència ciutadana i pública sobre l'important paper que juga la pagesia en la gestió del territori i els recursos naturals.

Finalment, per fer front als reptes que planteja el sistema alimentari agroindustrial i globalitzat en la dimensió sociopolítica, entre els que destaca la desigualtat entre els diversos agents de la cadena alimentària pel que fa a la capacitat de negociació i decisió i en la que unes poques grans empreses multinacionals de l'àmbit de la distribució acaparen molt poder en detriment de la pagesia i els i les consumidores, des de la perspectiva de l'Agroecologia es proposa treballar per democratitzar els sistemes alimentaris locals teixint relacions el més horitzontals possibles entre producció, distribució i consum per mitjà de l'acció social col·lectiva, i exigint que es desenvolupin i s'implementin polítiques públiques que permetin avançar vers l'esmentada

democratització.

Per la seva banda, la noció de transició agroecològica (en endavant TAe) ha estat definida com el pas de sistemes alimentaris que econòmicament, social i política són preservadors de privilegis, potenciadors de les desigualtats i depredadors dels recursos naturals a sistemes alimentaris ecològicament més sans i sostenibles, econòmicament viables, socialment justos i culturalment apropiats (Sevilla Guzmán i González de Molina, 1995; Bonfil Batalla, 1982).

Al seu torn, La Dinamització Local Agroecològica (en endavant DLAe) és una estratègia innovadora de desenvolupament local i una proposta pràctica d'intervenció en el territori orientada a promoure la sostenibilitat, l'equitat i la justícia en els sistemes alimentaris i les comunitats locals. L'objectiu central dels projectes de DLAe és, doncs, posar en marxa en l'àmbit local processos de TAe: iniciatives orientades a promoure la transició econòmica, social, ambiental i cultural dels sistemes agroalimentaris i les societats locals vers la sostenibilitat ambiental, la salut comunitària, la justícia social i l'economia solidària (López et al., 2015b)

Per tal de dissenyar i implementar processos locals de TAe, per mitjà de la DLAe tractem de mobilitzar tots els actors, els recursos i les capacitats endògenes de les comunitats locals; posem al centre de les estratègies de desenvolupament local la necessitat de construir *xarxes alimentàries locals* que es basin en la reactivació de la producció agropecuària, el protagonisme de la pagesia, la valorització del *coneixement ecològic tradicional* i l'enfortiment dels *circuits curts de comercialització*; i mirem de reforçar la capacitat que tenen les comunitats locals per decidir com i amb quina finalitat es gestionen alguns dels béns comuns més bàsics, com ara la terra, les llavors, la matèria orgànica o l'aigua (Espluga et al., 2019).

Les activitats agropecuàries han de jugar un paper clau en la promoció de la sostenibilitat ecològica, econòmica i social dels sistemes alimentaris i les comunitats locals, en la conservació del paisatge i els serveis ambientals que els ecosistemes brinden a la societat, i en la descarbonització de les nostres economies locals. Conseqüentment, des de la perspectiva de la DLAe el sector primari ha de ser un dels principals protagonistes dels processos de TAe.

En les societats postindustrials del sud d'Europa, però, el sector primari afronta reptes molt importants, com ara el reduït nombre de persones que es dediquen de forma

professional a l'agricultura i la ramaderia; l'escassa viabilitat econòmica dels projectes familiars de producció agropecuària; la desarticulació, l'envelliment i la masculinització de la pagesia; la degradació de les terres agràries i els recursos naturals a causa de l'abandonament de l'activitat agrària i la seva intensificació; la desconexió entre agricultura i ramaderia que caracteritza el model de producció agroindustrial; la dependència per part de la pagesia de l'agroindústria, els combustibles fòssils, el mercat internacional i la *gran distribució alimentària*; etc.

En aquest context, donada la debilitat i els reptes que afronta el sector primari, per promoure la TAe en l'àmbit local és fonamental tractar d'implicar no només la pagesia, sinó també la resta d'agents vinculats als sistemes alimentaris i les comunitats locals. Habitualment, en els projectes de DLAE la implicació dels agents locals es fomenta posant en marxa processos amplis i transversals de participació ciutadana.

Per últim, cal destacar que a l'hora de planificar els projectes locals de promoció de la TAe és també fonamental tenir en compte que es tracta de processos llargs que cal desenvolupar durant anys i per als que és necessari definir objectius i accions a curt termini, a mig termini i a llarg termini. Conseqüentment, és necessari planificar aquest tipus de projectes en diverses fases de treball, les quals es desenvolupen de forma cronològica i acumulativa, de manera que els resultats que s'obtenen en una fase constitueixen la matèria prima del treball que es realitza en la fase següent.

4. La situació del sector primari de La Vall segons les dades disponibles

La informació recopilada i analitzada durant l'estudi, a partir de la metodologia exposada anteriorment, permet explicar l'evolució de l'estructura del sector primari de La Vall en les darreres dues dècades i, alhora, obtenir una imatge de la seva situació actual. Les dades estadístiques publicades per diferents fonts, com l'IDESCAT, els dos darrers censos agraris de 1999 i 2009, així com dades extretes de les declaracions agràries (DUN) presentades l'any 2020, permeten fer una aproximació clara i extreure conclusions de les tendències evolutives del sector en els últims 20 anys. Aquesta informació estadística contrastada amb la informació qualitativa extreta mitjançant les entrevistes ha permès confirmar aquestes tendències, així com aportar conclusions sobre cap a on s'encamina el sector en un futur a curt i mitjà termini si no es plantegen estratègies per superar els reptes detectats.

A continuació s'exposa la informació obtinguda durant l'estudi, aportant en primer lloc la informació quantitativa extreta de fonts secundàries analitzades, exposant en segon lloc la percepció de la pròpia pagesia sobre l'estat de salut del sector, la seva previsió de com creuen que estarà el sector d'aquí 20 anys, si no es corregeixen les dinàmiques negatives actuals, i la projecció de com els agradaria que evolucionés. Seguidament, es fa una breu anàlisi del context global i concretament de la regió mediterrània, en que es troba el sector agroramader del municipi i s'introdueixen els conceptes d'Agroecologia i Transició Agroecològica, sota el paraigües dels quals s'ha realitzat aquest estudi i se n'ha analitzat la informació recollida. Tot seguit, es presenten les matrius DAFO obtingudes, tant del sector en general, com dels subsectors, per passar a exposar les principals potencialitats i dificultats del sector. I per últim es conclou la presentació dels resultats amb una primera proposta preliminar de possibles línies estratègiques d'actuació per superar els reptes detectats i començar a encaminar el sector primari de La Vall en la direcció que vol la pròpia pagesia.

A continuació es presenten els principals titulars de la situació actual del sector primari de la Vall d'en Bas i s'exposen les dinàmiques que ha seguit els últims 20 anys en base a les dades o fonts d'informació secundària a les que s'ha tingut accés analitzant la situació del sector en general i quines són les principals tendències que s'identifiquen.

Nombre de professionals

«El nombre de pagesos professionals de la Vall d'en Bas està disminuint»

Les dades són clares en aquest sentit. Entre 2008 i 2020 el nombre de treballadors autònoms agraris va disminuir un 57% a La Vall. En el mateix període, el nombre d'assalariats va augmentar, però molt poc (va passar de 20 a 24). (Figura 1)

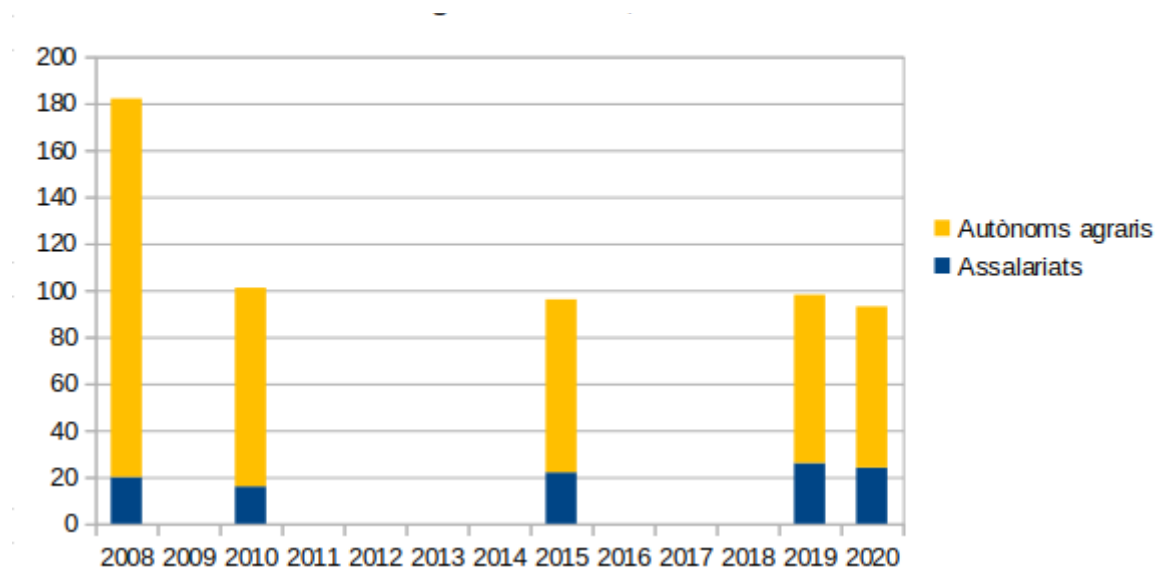
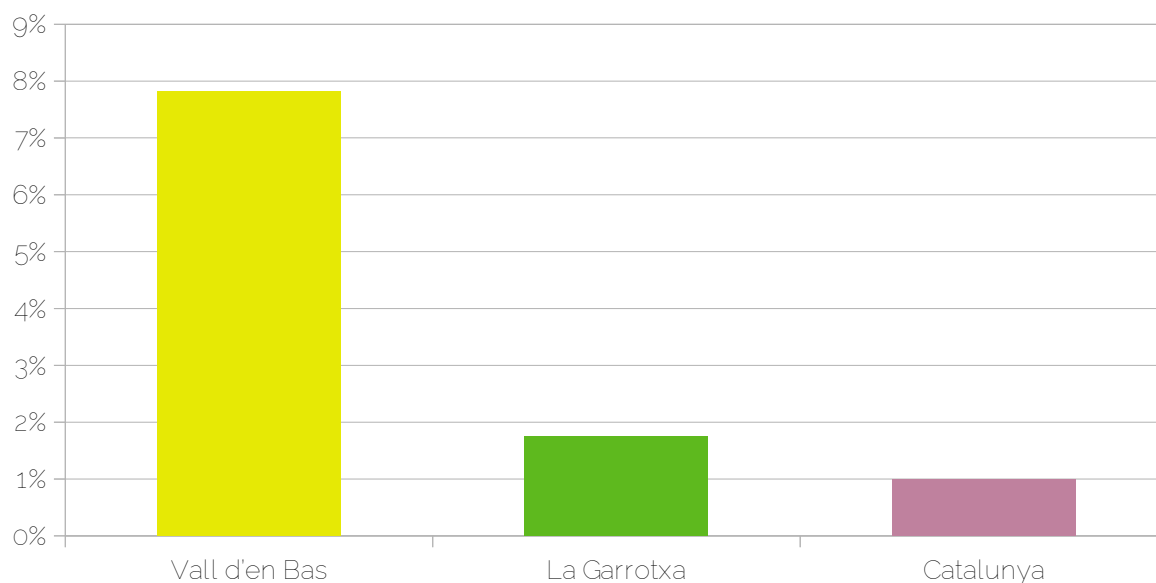

Figura 1: Treballadors agraris en funció del tipus d'afiliació al règim de la seguretat social, 2008-2020

L'any 2020 hi havia 93 pagesos professionals a La Vall, 69 autònoms i 24 assalariats. Tot i la tendència a disminuir, el sector primari a la Vall d'en Bas té molt més pes que al conjunt de la comarca i del país (Figura 2). A La Vall els treballadors agraris representaven, un 7,82% del total, davant del 1,76% de treballadors al sector primari de La Garrotxa, i només el 0,99% al conjunt de Catalunya a l'any 2020.

Font: elaboració pròpia en base a dades d'Idescat

Figura 2: Afiliacions al sector primari a la Vall d'en Bas, Garrotxa i Catalunya, 2020

Edat dels pagesos i pageses

«La pagesia de la Vall d'en Bas s'està envellint»

A més, en els darrers 15 anys s'observa una tendència clara cap a un envelliment dels professionals del sector. En aquest període s'ha invertit l'estructura d'edats. Actualment, del total de professionals: el 40% tenen més de 65 anys; gairebé el 70% tenen més de 55 anys; i només el 10% tenen menys de 40 anys. En canvi, l'any 1996: el 34% tenien menys de 40 anys; i gairebé el 70% tenien menys de 55 anys².

² Les dades utilitzades per elaborar aquesta taula provenen de fonts diferents (els anys 1996 i 2001 extretes de l'IDESCAT i l'any 2020 de les DUN presentades), per tant no són totalment comparables, però evidencien una tendència clara.

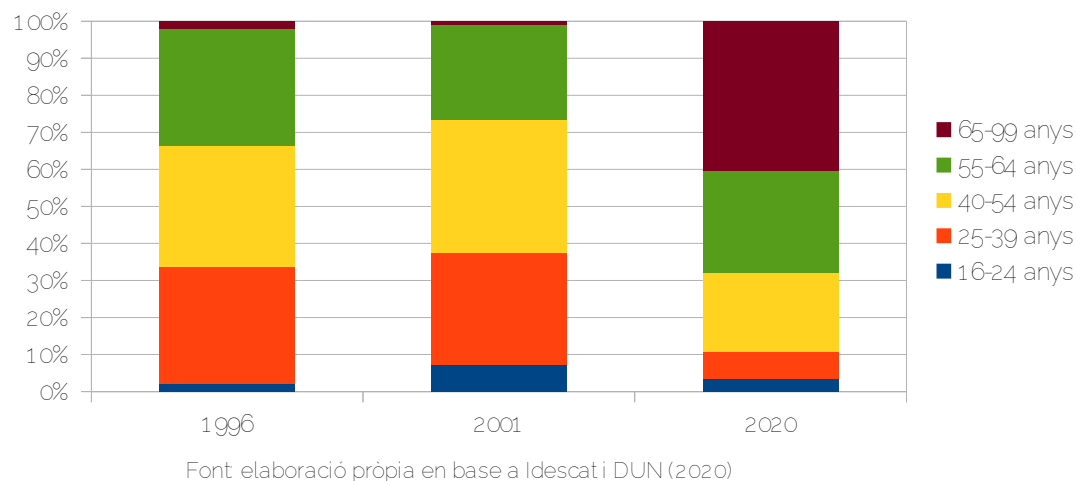

Figura 3: Evolució de l'edat de la pagesia de la Vall d'en Bas, 1996-2020.

Aquestes dades indiquen que part dels pagesos que es comptabilitzen amb la informació analitzada no poden dedicar-se actualment de forma professional al sector. L'edat que tenen molts d'ells indica que la seva activitat dins el sector agroramader pot estar condicionada a una jubilació activa, o al simple fet de mantenir-se com a titulars de l'explotació, però no pot vincular-se a una dedicació professional totalment activa dins el sector. Per tant, es confirma que està disminuint el nombre de pagesos professionals a La Vall, que encara podria ser menor del que representen les dades de la Figura 3. La informació qualitativa obtinguda durant les entrevistes corrobora aquesta conclusió, ja que la percepció generalitzada dels pagesos entrevistats és que el nombre de pagesos professionals actius actuals és encara menor que el que indiquen les dades publicades.

Nombre d'explotacions

«En els últims 20 anys s'han perdut aproximadament la meitat de les explotacions de La Vall»

Des de l'any 1999 s'ha passat de comptar amb 234 explotacions a la Vall d'en Bas a comptar amb 114 explotacions a l'any 2020 (Figura 4). Sobretot s'han perdut moltes explotacions ramaderes. Les explotacions agrícoles s'han reduït un 25% aproximadament i les explotacions ramaderes han disminuït un 80%. La disminució ha estat especialment important en el nombre d'explotacions de vaquí i porcí que, essent des de fa temps els principals subsectors, han passat de comptar amb 63 explotacions de vaquí a l'any 1999 a 22 explotacions a l'any 2020, i de 62 explotacions de porcí a

només 7 en el mateix període. Altres subsectors que ja eren menys importants, com l'oví i el cabrum, que són estratègics en l'aprofitament i manteniment integral del territori del municipi i de les zones de pastures de muntanya, han quedat molt reduïts, passant de comptar amb 27 explotacions a l'any 1999 a comptar amb només 3 explotacions l'any 2020, indicant un retrocés de la ramaderia extensiva amb bestiar menor. Per últim, subsectors com l'aviram i els conills pràcticament han desaparegut. La tendència en els darrers anys ha estat doncs a una pèrdua de diversitat ramadera.³

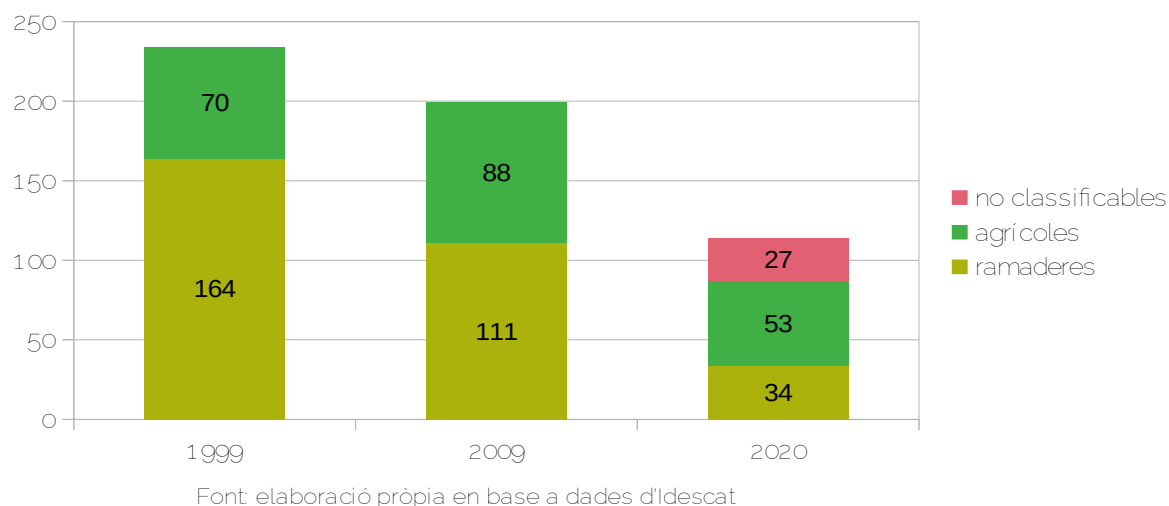

Figura 4: Nombre d'explotacions a la Vall d'en Bas, 1999-2020.

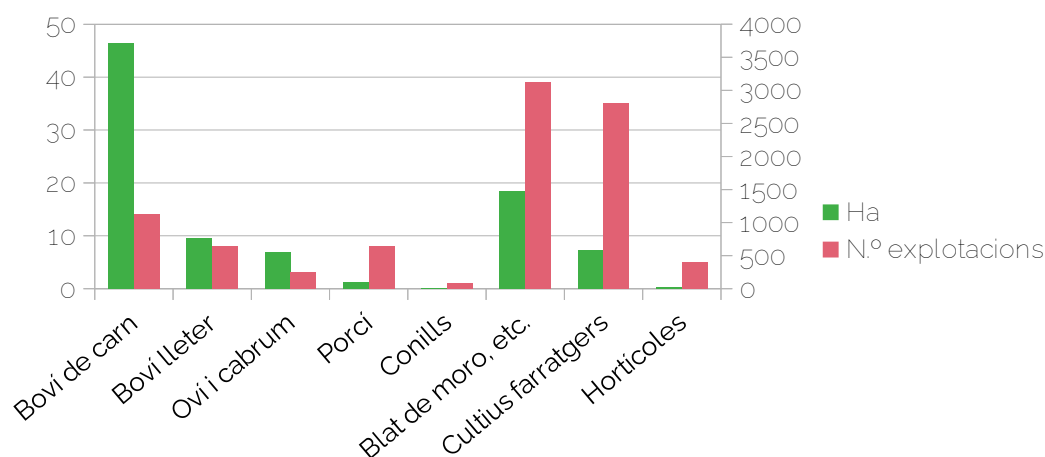
Per altra banda, les dades analitzades confirmen que no es va donar una variació important en quant al nombre de caps de boví i porcí entre els anys 1999 i el 2009, i que el porcí era el subsector que comptava amb el major nombre de caps a l'any 2009. La reducció del nombre d'explotacions i el manteniment del nombre de caps indica una clara tendència a la concentració de la mateixa cabana ramadera en cada vegada menys explotacions, especialment destacada en les granges de porcí, i també en les granges de boví en menor mesura.

³ En el recompte d'explotacions no s'han comptabilitzat les explotacions d'equins, que no s'han considerat rellevants en termes de producció agroalimentària. Les dades utilitzades per elaborar aquesta taula provenen de fonts diferents (els anys 1999 i 2009 dels Censos agraris, i l'any 2020 de les DUN presentades), per tant no són totalment comparables, però evidencien una tendència clara.

Principals activitats productives

«El sector primari de la Vall d'en Bas és eminentment ramader»

El 93% de les explotacions i el 99% de la superfície de La Vall es dediquen a produir alimentació animal. La majoria de les explotacions que queden actualment a La Vall han augmentat molt la seva mida. Aquesta tendència queda palesa en el fet que, tot i la forta reducció del nombre d'explotacions en els darrers 20 anys, la superfície total cultivada s'ha mantingut.

Font: elaboració pròpia en base a dades de la DUN (2020)

Figura 5: Número d'explotacions i superfície agrària per tipus d'activitat a la Vall d'en Bas, 2020

Conseqüentment, els principals cultius produïts a la Vall d'en Bas són: proteaginoses, oleaginoses, i cerealicultura (blat de moro, colza, ordi...), i els cultius farratgers (blat de moro, raigràs, alfals, veça, etc.).⁴ Les explotacions destinades a boví de carn són les que concentren un major nombre d'hectàrees del municipi, fet que cal atribuir a la gran

⁴ En base a les dades obtingudes de les DUN presentades l'any 2020 al municipi, i les categories que apareixen pel que fa a la distribució d'explotacions i superfície agrària per tipus d'activitat, s'han simplificat les categories en la taula de la següent manera: la columna que representa el boví de carn inclou les categories de boví de carn, Combina grans cultius i herbívors, i la de combinat de boví i ovins; la columna d'oví i cabrum inclou les categories d'ovins i la d'herbívors combinats; la columna anomenada Blat de moro, etc. representa la categoria Cerealicultura (diferent d'arròs), oleaginoses i proteaginoses, sumada a la categoria de policultiu; la columna de cultius farratgers correspon a la suma de les categories de Cultius generals variats i la de no classificat. S'han obviat categories molt minoritàries com les oliveres, o irrelevantes per l'estudi com els èquids.

proporció de terres destinades al cultiu de blat de moro, i altres cultius farratgers destinats fonamentalment a l'alimentació del propi bestiar de les explotacions de La Vall.

Nombre d'explotacions i superfície cultivada en PAE

«El número d'explotacions que fan PAE i la superfície agrícola certificada pel CCPAE està augmentant»

En els darrers anys ha aparegut el sector productiu ecològic al municipi. El número d'explotacions que fan PAE gairebé es va triplicar entre 2017 i 2020, passant 4 a 10 explotacions (Figura 6), i arribant a representar gairebé el 10% del total d'explotacions de La Vall. Per altra banda, la superfície certificada com a ecològica va augmentar un 14% entre el 2017 i el 2020, arribant a representar el 5% de la superfície agrària del municipi.

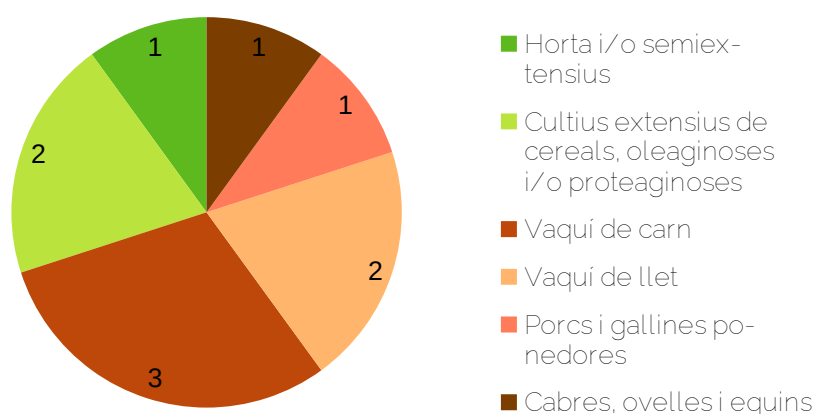

Figura 6: Número d'explotacions certificades com a ecològiques a la Vall d'en Bas, 2020.

El subsector que fa PAE té una estructura dels subsectors similar al convencional. Del total d'explotacions que fan PAE el 70% es dediquen a la ramaderia. En concret, el 50% de les explotacions són de vaquí (Figura 6). L'orientació dels cultius en les explotacions que fan PAE també és eminentment ramadera i es fan cultius bàsicament destinats a l'alimentació animal igual que en el sector convencional. Tot i així, s'observa una proporció diferent i una major diversitat en les espècies cultivades en el sector ecològic de La Vall, davant la dominància del cultiu del blat de moro en el sector convencional (Figura 7).

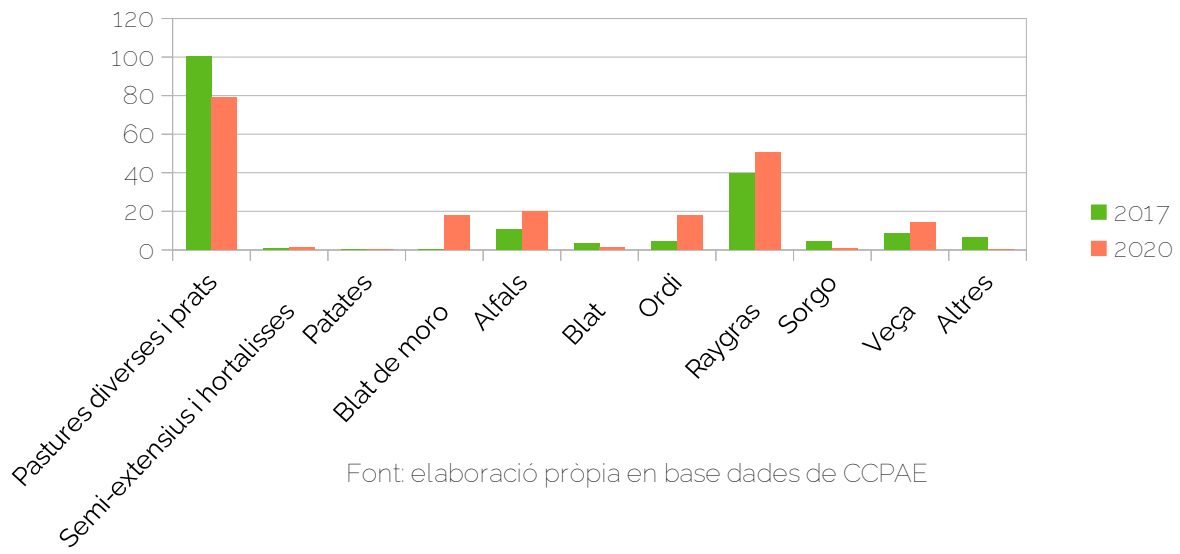

Figura 7: Evolució de la superfície en PAE a la Vall d'en Bas, 2017-2020.

5. La Visió de la pagesia de La Vall sobre la situació del sector al municipi.

Més enllà de les principals tendències del sector primari de La Vall que mostren les dades, quina percepció té el propi sector de la seva situació actual i quina evolució en preveu?

En aquest apartat es dona part de la informació qualitativa que s'ha recollit per mitjà de les entrevistes, i que s'ha validat i enriquit en la sessió de devolució amb la pagesia que es va fer. A continuació, es destaquen les visions que s'han considerat de màxim consens dins el sector, puntualitzant, que no totes reflecteixen la totalitat d'opinions expressades en les entrevistes, ni del sector al complet.

L'estat de salut del sector i la seva evolució en les últimes dècades.

«Hi ha consens entre els pagesos entrevistats en que l'estat de salut del sector agroramader de la Vall d'en Bas és dolent i està empitjorant»

L'opinió que l'estat de salut del sector agroramader de La Vall no és bo ha estat unànime en totes les entrevistes. Les opinions de la pagesia són clares en destacar el gran nombre de dificultats que afecten i posen en risc la viabilitat de les explotacions actuals del municipi. A vegades amb comentaris concrets sobre algun subsector determinat, com el vaquí de llet que ara és el que està passant per majors dificultats, però en general la visió dels pagesos coincideix en puntuar negativament la seva situació global.

«Estem molt pitjor perquè han plegat diverses granges».(PE2)

«Dolent (...) No és normal que quedin tant pocs pagesos».(PE4)

«En general el sector cada vegada el veig més negre. Crec que està fotut».(PE5)

«Per a que nosaltres anem bé han d'anar malament els del cereal, i al revés. Ho veig molt complicat. En comptes d'anar a millor anem a pitjor. Jo veig que hi ha alguns que van una mica millor, però a costa de créixer, posar-hi encara més hores, treure temps teu (...) i tot i així no acaba d'anar bé».(PE8)

«Està força fotut, força malament. Hi ha poca gent que pugui anar tirant. Costa molt i cada dia costa més anar pagant. Veig que tothom està igual».(PE7)

Per altra banda,

«Hi ha un ampli consens en que el model convencional intensiu és un carreró sense sortida per la majoria de les explotacions de La Vall»

L'actual model productiu convencional intensiu ha abocat a les explotacions a un creixement constant per sobreviure. L'augment continuat dels costos de producció, lligats a temes estructurals dels preus dels mercats globals, combinat amb els pocs rendiments obtinguts pel producte, quan aquest es ven en brut i a través dels canals de la gran distribució alimentària, forcen les explotacions a entrar en una dinàmica de creixement continuat per fer una economia d'escala, difícilment sostenible per moltes petites i mitjanes explotacions.

«La gent s'anima molt amb molta maquinària i no acabes mai, i cada vegada tot més gros, i igualment no acaben de sortir els números».(PE4)

«Dona la sensació que només anem cap a la intensificació, tot i que sempre vas sentint converses de que hem de donar la volta (...) És un model de negoci que jo crec que no té futur».(PE5)

«La Vall era una zona molt ramadera, bàsicament per fer llet era un bon lloc, com plou força podies fer dos cultius per temporada, però ara amb totes les variables externes de preus, etc... s'ha fotut l'invent enlaire».(PE6)

«Abans hi havien moltes explotacions a La Vall, i eren petites explotacions. Ara n'hi ha poques i són grosses. El que estàs fent es que tot quedi en mans de quatre. Tota la gestió de la terra de La Vall...».(PE10)

«És difícil fer només el producte i vendre'l a preu de mercat? Això està mort».(PE14)

Com estarà el sector d'aquí a vint anys?

«Si no canvien les coses, els pagesos veuen el futur força negre»

Més enllà de la percepció negativa de la situació actual del sector al municipi, els pagesos no preveuen una millora de la situació per a la majoria d'ells, sinó més aviat el contrari. Plantegen un escenari de futur que coincideix amb les tendències negatives que indiquen les dades: posen en dubte la continuïtat de moltes de les explotacions actuals, preveient un futur pel sector on quedaran menys explotacions i més grans; un

futur on sobretot hauran plegat granges, orientant així el sector cap a una producció més agrícola (amb cultius destinats per fer pinso principalment) i menys ramadera; creuen que hi haurà molts menys pagesos professionals; i es qüestionen la supervivència del subsector de la llet en convencional. L'avanç del model de la integració de granges, que actualment és una sortida econòmica per alguns pagesos per poder sostenir la continuïtat de l'explotació, genera molts dubtes com model generalitzat de futur. Segons els propis pagesos, la integració deixa perdre el model de pagesia arrelat al territori, convertint els pagesos en mà d'obra de grans empreses, que s'ho porten tot de fora, de manera que l'economia local perd, i la bona gestió del territori i el paisatge queden en entredit.

«En vaquí de llet les explotacions petites estan desapareixent totes i així serà si no fan alguna cosa diferent a nivell de comercialització, com ara portar la llet a restaurants, o fer nosaltres mateixos elaborats com ara iogurts... perquè la indústria l'està tractant molt malament (al subsector del vaquí de llet) i amb el preu que es paga per la llet una família no pot viure».(PE1)

«Si anem al pas d'ara jo crec que quedaran molt poques granges. Pleguen les granges però els camps es continuen cultivant».(PE2)

«Si no canvien les coses té una data de caducitat no gaire llunyana (...) hi ha masses dificultats».(PE3)

«Jo crec que serà més agrícola i menys ramader. Aquí hi havia molta ramaderia i cada vegada n'hi ha menys».(PE5)

«Jo crec que quedaran menys pagesos i més grans. I els petits hauran plegat, sigui perquè es fan grans, perquè no hi ha relleus, perquè estàs fart de posar-hi hores i que no surtin els números... És el que està passant, que el veí plega, l'altre ho agafa i va creixent i creixent perquè el futur és aquest, no hi ha un altre».(PE8)

«No puc dir que el sector primari tingui futur, uns viuen de les subvencions, altres viuen perquè anys endarrere els hi anava bé i ara aguanten (...) els ramaders si no cobressin subvencions ja estarien liquidats tots. I quin futur té això?».(PE14)

Tot i així,

«Els pagesos creuen que si que se'n poden sortir els que apostin per un canvi de model de negoci»

Tot i preveure un futur negre per moltes explotacions, si es segueix amb el model productiu majoritari actual, la pagesia creu que amb alguns canvis en el model de negoci moltes explotacions se'n podrien sortir. Veuen un futur més esperançador per aquelles explotacions que apostin per fer productes de qualitat i que es puguin diferenciar al mercat. És a dir, per aquelles que donin un valor afegit al seu producte per mitjà de la PAE o la transformació. Exemples d'aquests canvis són apostar pels canals curts de comercialització (CC) i fer una venda més directa del producte per retenir major marge comercial. L'objectiu seria superar el model de creixement continuat vers un model d'explotacions de menor capacitat i diferenciades.

«Hi haurà gent molt gran, i hi haurà gent petita que haurà fet cosetes i se n'haurà pogut sortir, i al mig hi haurà una afaitada de gent que espantarà la terra».(PE1)

«Veig bones perspectives. Tenim més gent que entra al CCPAE, això vol dir complir una sèrie de normes ambientals que fins aquí no hi havíem arribat mai a aquesta vall».(PE11)

«Has de fer moltes altres coses si vols continuar fent allò, perquè allò sol no funciona (...) . Tothom ha de buscar en el seu sector una altra via de sortida».(PE14)

Com voldria la pagesia que estigués el sector d'aquí a vint anys?

«Més pagesos, més gent jove, més cooperació entre la pagesia»

«Explotacions més petites que facin productes amb valor afegit i tanquin el cicle»

És molt rellevant el fet que es torna a donar un consens molt ampli en el que ha expressat la pagesia, durant les entrevistes, sobre com voldria que evolucionés el sector, i que va en sentit contrari a les previsions de futur que fan. El sector no vol que es perdin explotacions, no vol que es perdin professionals, i en general no veu amb bons ulls el fet que la producció quedi concentrada en mans de quatre. La pagesia, tot i que ho veu molt difícil i no té del tot clares les vies per aconseguir-ho, voldria encaminar-se cap a un futur on totes les explotacions actuals es poguessin mantenir, i els pagesos es poguessin guanyar la vida amb menys dificultats, assegurant el manteniment del caràcter agroramader de La Vall.

«Molta gent petita que es guanyi la vida».(PE1)

«De granges de llet (...) al menys que es mantinguin les que hi ha».(PE2)

«Magradaria que es mantingués la ramaderia però que es distribuís de manera diferent.

Haurien de ser explotacions més petites i més extensives». (PE5)

«A mi m'agradaria que si ara tinc 120 vaques anéssim cap a 75 o 80 i ens poguéssim guanyar la vida i treure el mateix jornal. Tindriem més temps per nosaltres». (PE8)

«Jo espero que dintre de 8 o 10 anys hi hagi hagut un canvi de model (...) Que jo pogués viure amb la meitat de porcs que tinc ara, com tenia abans. I sense portar tanta terra». (PE10)

«Amb tothom fent de pagès i podent-nos vendre els nostres productes porta a porta, o a «La Cooperativa». O tots a la seva granja, producte directe. Amb la llet en faria poca, molt petit i vendre a casa. Això és la base, poder vendre tu a dins de casa teva. Menys grans superfícies, valorar més la nostra feina, i el nostre producte». (PE11)

«M'agradaria que hi hagués un relleu, amb incorporació de gent que no ve de pagès però que agafa negocis. Perquè també enriqueix el sector que entri gent que no has estat tota la vida a casa, que vens de fora, que tens altres visions. També si arriba gent jove pot donar peu a trobar-se més». (PE13)

Algunes opinions són més clares en fer propostes sobre el model a seguir per aconseguir una viabilitat econòmica, social i ambiental de les explotacions actuals.

«Ens faria molta il·lusió que es pogués aconseguir tota una vall en ecològic. Una zona, que tots anéssim a una. Principalment ho dic pel medi ambient i també per tenir un futur». (PE3)

Les causes de la delicada situació actual de la pagesia de la Vall d'en Bas, i del seu futur incert, s'analitzen amb més detall, i contrastant les percepcions dels pagesos entrevistats amb la resta de dades i informació obtinguda, en el capítol Anàlisi DAFO, dedicat a les debilitats, amenaces, fortaleces i oportunitats del sector primari de La Vall. Tot i així, per concloure aquesta part d'informació qualitativa obtinguda, cal afirmar que les dades estadístiques disponibles coincideixen amb la visió que té la pagesia sobre la situació del sector i les tendències evolutives esperades si no es corregeixen les dinàmiques negatives actuals. Amb tot, no és descabellat pensar que el futur del sector agroramader a La Vall podria ser com la pagesia vol si es defineix col·lectivament una estratègia conjunta, i es treballa per avançar en aquesta direcció. I, per altra banda, cal preguntar-se si hi ha alguna altra alternativa possible tenint en compte el context de crisi ecosocial global.

6. Debilitats, Amenaces, Fortaleses i Oportunitats per la Transició Agroecològica

6.1. DAFO general per la TAe del sector primari de La Vall

En aquest capítol es presenten els resultats de l'anàlisi de les debilitats, amenaces, fortaleses i oportunitats del sector primari de la Vall d'en Bas en general, que afecten a tots els subsectors. La taula 1 presenta un resum dels principals resultats de l'anàlisi DAFO. Els aspectes relacionats amb la viabilitat econòmica s'han destacat en taronja; els que fan referència a la viabilitat social s'han destacat en lila; i els que fan referència a la viabilitat ecològica s'han destacat en verd.

Taula 1: Debilitats, Amenaces, Fortaleses, i Oportunitats generals del sector primari de la Vall d'en Bas.

	Circumstàncies NEGATIVES	Circumstàncies POSITIVES
Circumstàncies INTERNES	<p>DEBILITATS</p> <p>Necessitat de tenir molta base territorial*</p> <p>Manca de pastures / Pastures brutes per manca de gestió</p> <p>Arrendaments cars i precaris</p> <p>Dependència de l'agroindústria / mercat internacional pel pinso i insums*</p> <p>Dependència dels combustibles fòssils / petroli barat</p> <p>Fer només producció primària</p> <p>Fer productes sense valor afegit*</p> <p>Comercialitzar a través d'intermediaris</p> <p>Dependència de la gran distribució alimentària</p> <p>No poder fixar preus ni retenir marge comercial</p> <p>Endeutament</p> <p>Rendes baixes</p> <p>Dependència de les subvencions</p> <p>Manca d'internalització dels costos ambientals*</p> <p>Instal·lacions i tancats envellits</p> <p>Envelliment del sector*</p> <p>Molta càrrega de feina / dificultats per conciliar</p> <p>Multitasca (sobretot de les explotacions que tanquen cicle)**</p> <p>Manca de sostenibilitat ambiental*</p>	<p>FORTALESES</p> <p>Terra de molt bona qualitat</p> <p>Recursos hídrics abundants</p> <p>Granges i part de les terres en propietat</p> <p>Tancar el cicle**</p> <p>Fer-se bona part del farratge</p> <p>Produir aliments de qualitat i amb valor afegit</p> <p>Elaborar el producte</p> <p>Existència de canals curts de comercialització</p> <p>Capacitat de fixar el preu i de retenir marge comercial</p> <p>Activitat agrària encara viva / Importància del sector en quan ocupació</p> <p>Trajectòria i existència de la SAT Verntallat</p> <p>Model d'agricultura familiar</p> <p>Pagesia professional</p> <p>Estima per l'ofici</p> <p>Amor per la Vall de la pagesia</p> <p>Entorn privilegiat per la producció agrícola i ramadera</p> <p>Manteniment del caràcter agrari de la vall</p> <p>Manteniment de les pastures en propietat</p> <p>Lligam entre agricultura i ramaderia</p> <p>Bona climatologia</p>
Circumstàncies EXTERNES	<p>AMENACES</p> <p>Necessitat de seguir creixent per ser competitius*</p> <p>Activitat agrària en mans d'empreses cada cop més grans i foranes</p> <p>Preu molt elevat de la terra tant per comprar com per arrendar</p> <p>El preu dels insums i factors de producció no para d'augmentar</p> <p>Preu molt elevat del pinso*</p> <p>Augment del preu del petroli i derivats degut a la crisi energètica</p> <p>Dificultats per diferenciar els productes de la ramaderia extensiva*</p> <p>El preu percebut pels productes és molt baix*</p> <p>Competència de les grans empreses d'integració*</p> <p>El monstre de la burocràcia</p> <p>Lentitud dels tràmits administratius</p> <p>Descoordinació entre administracions públiques</p> <p>Les traves que posen les administracions públiques</p> <p>Taxes municipals elevades</p> <p>Canvis constants en les normatives</p>	<p>OPORTUNITATS</p> <p>Augment del consum d'aliments de proximitat, ecològics i de qualitat</p> <p>Tancar el cicle (producció primària basada en recursos locals, transformació i comercialització)**</p> <p>Transformar el producte</p> <p>Fer productes de qualitat i amb valor afegit</p> <p>Desenvolupar més canals curts de comercialització</p> <p>Tenir capacitat de fixar els preus i de retenir marge comercial</p> <p>La gent associa Vall d'en Bas amb qualitat</p> <p>Reorientar les produccions cap al consum humà directe</p> <p>Introduir o recuperar cultius amb valor afegit (com el fajol o blat de moro per alimentació humana directa)</p> <p>Introduir noves tècniques o tecnologies</p> <p>Collaborar amb universitats i centres de recerca</p> <p>Diversificar</p>

	Circumstàncies NEGATIVES	Circumstàncies POSITIVES
	<p>Normatives desactualitzades i no adaptades al territori</p> <p>Subvencions mal plantejades</p> <p>Danys que provoca la fauna salvatge</p> <p>Substituir model agrícola-ramader per cultius per fer pinso</p> <p>Pèrdua de diversitat productiva / subsectors</p> <p>Pèrdua de les pastures que encara queden</p> <p>Pèrdua de terra agrària per la instal·lació d'infraestructures</p> <p>Activitat agrària en mans de grans empreses foranes / Integració granges</p> <p>Manca de relleu generacional</p> <p>Pèrdua del model d'explotació familiar</p> <p>Desànim de la pagesia*</p> <p>Poca cooperació entre la pagesia</p> <p>Prejudicis cap els nousvinguts al sector</p> <p>Percepció dels convencionals que no es pot fer blat de moro ecològic*</p> <p>Desconeixement del territori per part dels tècnics i manca de tracte directe</p> <p>Manca de valoració i comprensió de la feina del sector per la societat</p> <p>Creixement de l'animalisme</p> <p>Augment del turisme a La Vall</p> <p>Incivisme</p> <p>Bicicletes per la parcel·lària</p> <p>Mala gestió del riu per part de l'Agència Catalana de l'Aigua (ACA)</p> <p>Pitjor gestió del territori / Homogeneïtzació del paisatge / Pèrdua de biodiversitat</p> <p>Canvi climàtic</p> <p>Risc de grans incendis forestals</p> <p>Empobriment dels sòls *</p> <p>Contaminació del sòls per excés de nitrats *</p> <p>Contaminació aigües freàtiques per nitrats *</p> <p>Esgotament de l'aqüífer</p>	<p>Aprofitar el potencial turístic de la vall</p> <p>Bones comunicacions</p> <p>Iniciatives de «nova pagesia» en tots els subsectors</p> <p>Enfortir la cooperació entre la pagesia</p> <p>Més consciència del paper clau de la pagesia en la gestió del territori</p> <p>Estima pel paisatge de la vall per part de la població del municipi</p> <p>Iniciatives de Producció Agrària Ecològica en tots els subsectors</p> <p>Fer la conversió a la Producció Agrària Ecològica</p> <p>Normatives cada cop més exigents en temes ambientals, de benestar animal, etc.</p> <p>Més suport per reorientar cap a models productius més sostenibles i resilents</p> <p>Introduir cultius que no necessitin tanta aigua</p> <p>Reg per goteig</p> <p>Recuperar pastures en desús que no estan del tot perdudes</p>

* Sobretot en el cas del model de producció intensiu convencional

** Qüestions específiques de les explotacions que treballen amb el model de PAE no intensiu

6.2. DAFO per la TAe dels diferents subsectors del sector primari de La Vall

En aquest capítol es presenten els resultats de l'anàlisi de les debilitats, amenaces, fortaleeses i oportunitats del sector primari de la Vall d'en Bas específiques o destacables, per a la majoria d'explotacions, de cada un dels principals subsectors presents en aquest territori. La taula 2 presenta un resum dels principals resultats de l'anàlisi DAFO específic dels subsectors.

Els aspectes relacionats amb el subsector del vaquí de llet s'han destacat en taronja; els que fan referència al subsector del vaquí de carn s'han destacat en lila; els que fan referència al subsector del porcí s'han destacat en verd; els que fan referència al subsector de l'oví i cabrum s'han destacat en blau; els que fan referència al subsector de l'horticultura i els cultius semi-extensius s'han destacat en rosa; i els que fan referència al subsector de les gallines ponedores s'han destacat en groc.

Taula 2: Debilitats, Amenaces, Fortaleses, i Oportunitats específiques dels subsectors de la Vall d'en Bas.

	Circumstàncies NEGATIVES	Circumstàncies POSITIVES
Circumstàncies INTERNES	<p>DEBILITATS</p> <p>Vaquí de llet</p> <p>Explotacions petites en quan a caps*</p> <p>Dependència de la indústria lletera*</p> <p>Vaquí de carn</p> <p>Dispersió de la base territorial</p> <p>Dificultats de mecanització finques de muntanya</p> <p>Porcí</p> <p>Dependència de l'empresa integradora*</p> <p>Oví i cabrum</p> <p>Manca de pastures / Pastures brutes per manca de gestió</p> <p>Dificultats de mecanització finques de muntanya</p> <p>Horticultura i semi-extensius</p> <p>Dificultat de la gestió i la venda dels excedents</p>	<p>FORTALESES</p> <p>Vaquí de llet</p> <p>Fer-se bona part del farratge</p> <p>Lligam entre agricultura i ramaderia</p> <p>Vaquí de carn</p> <p>Gestió de finques de muntanya / aprofitament de pastures i bosc</p> <p>Oví i cabrum</p> <p>Gestió de finques de muntanya / aprofitament de pastures i bosc</p> <p>Horticultura i semi-extensius</p> <p>Cultius per alimentació humana directa</p>
Circumstàncies EXTERNES	<p>AMENACES</p> <p>Vaquí de llet</p> <p>Que les indústries lleteres deixin de venir a recollir a La vall</p> <p>El preu de mercat de la llet és molt baix i duu molt temps estancat*</p> <p>Vaquí de carn</p> <p>El preu percebut per la carn és molt baix*</p> <p>Porcí</p> <p>Estigmatització del sector porcí*</p> <p>Gallines ponedores</p> <p>Desconeixement de les diferències entre ous ecològics i convencionals per part dels consumidors**</p> <p>Oví i cabrum</p> <p>Gossos deslligats</p>	<p>OPORTUNITATS</p> <p>Vaquí de llet</p> <p>Transformar el producte i comercialitzar-lo amb canals curts</p> <p>Vaquí de carn</p> <p>Diferenciar els productes de ramaderia extensiva</p> <p>Porcí</p> <p>Subsector associat**</p> <p>Gallines ponedores</p> <p>Subsector associat**</p> <p>Oví i cabrum</p> <p>Diferenciar els productes de ramaderia extensiva</p> <p>Horticultura i semi-extensius</p> <p>Posar en valor que és producció local</p>

* Sobretot en el cas del model de producció intensiu convencional

** Els que fan PAE

7. Principals potencialitats per la TAe del sector primari de la Vall

En aquest capítol es presenten les principals potencialitats per la transició agroecològica (TAe) del sector primari de la Vall d'en Bas. La determinació de les potencialitats s'ha realitzat a partir de l'anàlisi conjunt de les fortaleeses i les oportunitats identificades prèviament, en tant que factors que poden afectar positivament el sector primari en general. Les «fortaleeses» són els aspectes positius i interns a les explotacions de La Vall. Les «oportunitats» són els aspectes positius i externs a les explotacions de la Vall d'en Bas. D'entre totes les potencialitats que es deriven de les fortaleeses i les oportunitats identificades i que han estat presentades a les matrius DAFO per la TAe del sector primari de la Vall d'en Bas en general i DAFO per la TAe dels diferents subsectors, a continuació es presenten només aquelles que es consideren més importants; és a dir, aquelles que es considera que poden condicionar més positivament la viabilitat econòmica, ecològica i social del sector agroramader de la Vall d'en Bas.

Les principals potencialitats del sector agroramader de la Vall d'en Bas són les següents:

- 1) Entorn privilegiat per la producció agroramadera;
- 2) La importància i singularitat del sector que han permès la conservació del caràcter agroramader de La Vall;
- 3) Cada cop més iniciatives «pioneres» que estan en el camí de la TAe i per tant són més resilients i viables econòmicament, ecològicament i socialment;
- 4) Estima per la cultura agroalimentària i el paisatge de La Vall per part de la població local;
- 5) Atractiu turístic de La Vall;
- 6) La gent associa Garrotxa i Vall d'en Bas amb qualitat;
- 7) Bones comunicacions;
- 8) Més consum d'aliments de proximitat, ecològics, de qualitat i saludables;
- 9) Augment de la consciència sobre el paper essencial de la pagesia en

l'alimentació de la població i la gestió del territori;

- 10) Augment del suport públic per reorientar el sector primari cap a models productius més resilients i sostenibles.

A continuació s'analitzen aquestes qüestions una per una.

1. Entorn privilegiat per la producció agroramadera

La totalitat dels pagesos entrevistats han assenyalat que la Vall d'en Bas és un territori privilegiat per la producció agroramadera. D'entre les característiques de l'entorn que els ramaders més han destacat en positiu sobresurten les referències a la magnífica qualitat de la terra, considerada una de les més fèrtils de Catalunya, a l'abundància d'aigua que hi ha a les finques que gestionen, i a una climatologia actualment favorable pels cultius farratgers, pel blat de moro, per les lleguminoses, i per un bon aprofitament de les zones de pastures. Per altra banda, La Vall disposa de pastures actualment en desús, però que no estan del tot perdudes, i que representen una reserva que podria ser aprofitada tant per part de les explotacions de ramaderia extensiva que ja hi ha en marxa i que tenen la necessitat d'ampliar la seva base territorial, com per nous projectes de ramaderia extensiva que vulguin instal·lar-se al municipi. Tot el conjunt, aporta uns factors de base per a la producció agroramadera ideals i que afavoreixen la viabilitat econòmica i ecològica de l'activitat agropecuària de La Vall.

«Som uns privilegiats amb els sòls que tenim, i el que podríem arribar a fer...»(PE5)

«La Vall era una zona molt ramadera, bàsicament per fer llet era un bon lloc, com plou força podies fer dos cultius per temporada.»(PE6)

«Tenir uns camps a la Vall d'en Bas que són més productius que a qualsevol altra zona de La Garrotxa. Això ens ajuda molt.»(PE7)

«En una terra fèrtil, no tens tants costos.»(PE14)

2. La importància i singularitat del sector han possibilitat la conservació del caràcter agroramader de La Vall

Diversos factors, lligats a les característiques del propi sector, han permès mantenir una pagesia encara important dins el municipi (7,82% de la població ocupada), molt per sobre de la comarca (1,76%) o de Catalunya (0,99%) (IDESCAT, 2020), i que ha sabut conservar el caràcter primordialment agroramader del territori i el paisatge de La Vall. Entre ells

destaquen:

- a) Un perfil de pagesia molt professionalitzat: amb una trajectòria que els dota de molts recursos i coneixements per realitzar el seu ofici, contribuint a la viabilitat social del sector.
- b) Model d'agricultura familiar: les explotacions de la Vall d'en Bas són, en general, negocis familiars. Tretze de les quinze persones entrevistades han donat continuïtat a una explotació ja iniciada per alguna generació anterior de la seva família. La majoria expliquen que diversos membres de la família treballen junts, tot i tenir a vegades personal extern, sobretot en els casos en que no es dóna el relleu generacional dins la mateixa família. Aquesta continuïtat entre generacions enforteix els projectes agroramaders, amb l'acumulació al llarg dels anys d'inversions econòmiques i millores que garanteixen una major fortalesa del negoci, contribuint així a la seva viabilitat social.

« Ens funciona perquè ens fem tota la feina nosaltres, quan comences a tenir assalariats se t'è va tot. »(PE4)

- c) Lligam entre agricultura i ramaderia: com s'ha vist al presentar el sector de la Vall d'en Bas en dades, en conjunt les explotacions del municipi tenen una orientació eminentment ramadera, i el 99% de la superfície es destina a cultius per l'alimentació animal, sobretot blat de moro, cereals i farratges. Gran part d'aquests cultius són consumits pel propi bestiar de La Vall, excepte en el subsector del porcí (gairebé tot integrat) i de les gallines ponedores. Aquesta realitat reflexa un model majoritari en que es manté un fort lligam entre l'activitat agrícola i la ramadera en moltes explotacions, contribuint a generar cicles de matèria complerts, enfortint la viabilitat ecològica del sector.

«La clau (per mantenir la qualitat de la terra) és el lligam de la terra amb el bestiar, que la terra mantingui la matèria orgànica depèn de que es faci aportació de les restes de la collita, aportació de fems... i clar, tot això s'ha de cuidar.»(PE1)

- d) Granges i part de les terres en propietat: la majoria de les granges i una part de les terres de les d'explotacions existents avui en dia al municipi són propietat dels titulars. Gairebé tots els pagesos entrevistats han coincidit a dir, que aquest és un factor clau per a la viabilitat econòmica de les explotacions. L'elevat preu dels

arrendaments de les granges i de les terres, en aquest municipi dificultaria la viabilitat econòmica, augmentant encara més els costos de producció. Sobretot en subsectors com el vaquí de llet, amb molt poc marge comercial.

«Això de ser propietari és important, al menys les granges i una part de terreny. Perquè sinó, tal com està ara el mercat, jo no em veuria pas capaç. Ni la majoria, perquè no sortirien els números ni volent.»(PE2)

«Que és propi. Si de tot això hagués de pagar arrendaments ja hagués plegat també. Lo que tenim arrendat són pastures.»(PE9)

- e) Autoproveïment de bona part del farratge: La majoria d'explotacions del municipi s'auto-proveeixen de la majoria del farratge que consumeix el bestiar al llarg de l'any. Excepte en el subsector del porcí i les gallines ponedores. En general l'alimentació del vaquí de llet i el bestiar en extensiu de les explotacions de La Vall es basa en el farratge, en les pastures naturals i, en menor mesura, en els cereals en forma de gra i/o de pinso, els quals s'empren com a complement alimentari en els adults i bàsicament per l'engreix. Aquest model alimentari afavoreix la viabilitat econòmica de moltes explotacions en dependre en menor mesura d'insums externs a l'explotació. Aquest factor és especialment rellevant per enfortir els subsectors que fan ramaderia extensiva, i afavorir el seu paper clau en la gestió de les pastures i el paisatge.

«Poder-te fer el farratge, i gran part de l'alimentació dels animals és un element clau.»(PE2)

«Quan hi ha variacions del preu com ara en el cereal, nosaltres al fer-nos el 90% de l'alimentació, clar, aquest 10% que s'ha disparat de preu per nosaltres és poc.»(PE7)

- f) Trajectòria i existència de la SAT Verntallat: la creació de la SAT Verntallat, l'any 1971, va suposar la creació d'una estructura que associa gran part dels pagesos de La Vall, per la millora i major eficiència de les seves activitats agràries, però també com a representació davant els agents institucionals. És sabut que quan els pagesos estan enxarxats, la difusió de pràctiques alternatives es facilita, i en aquest aspecte, la SAT Verntallat pot esdevenir clau en qualsevol procés de transformació i adaptació del sector agroramader de La Vall.

g)

- h) Estima per l'ofici i per La Vall de la pagesia: la majoria dels pagesos que s'han entrevistat manifesten que, malgrat la duresa de l'ofici i les dificultats amb que es troben per tirar endavant les seves explotacions, no canviarien la seva feina per cap altra. D'entre els avantatges que els pagesos destaquen de la seva feina sobresurten qüestions com ara treballar a l'aire lliure, sense caps ni un horari fixe i en contacte amb la natura, així com la voluntat de donar continuïtat i mantenir la tradició i el llegat familiar. Aquest fet contribueix a la viabilitat social.

«Treballes molt a gust, envoltat d'un entorn privilegiat. Pots combinar els horaris, i la feina és molt variada i a l'aire lliure.»(PE2)

«Estic encantat de fer aquesta feina, poder viure a aquesta vall i poder viure i treballar a fora, a l'aire lliure.»(PE5)

«Un punt fort és la dedicació que tinc. Que m'ho estimo, que m'ho crec.»(PE10)

3. Cada cop més iniciatives «pioneres» que estan en el camí de la TAe i per tant són més resilients i viables econòmicament, ecològicament i socialment

Cal destacar l'existència de diverses explotacions a La Vall, que ja estan emprant pràctiques o implementant models de negoci que es poden incloure en el procés de la TAe. No totes per igual, ni amb les mateixes eines, però ja es troben iniciatives que estan obrint camí i demostrant amb la seva experiència que alguns canvis, necessaris per la viabilitat integral en el context de crisi ecosocial previsible, són possibles i viables. A La Vall es troben explotacions que ja estan apostant per exemple per:

- Implementar pràctiques agroramaderes més sostenibles.
- Produir aliments amb valor afegit fent PAE, o treballant amb races amb major demanda (Angus o Duroc, per exemple).
- Transformar el producte.
- Comercialitzar per mitjà de canals curts: per tenir capacitat de fixar preus i de retenir marge comercial.
- Diversificar les activitats fent visites a les granges, turisme rural, diferents activitats productives o fent serveis agraris per tercers.
- Tancar cicle (producció primària amb recursos locals, transformació i

comercialització).

«Estem participant en una investigació de l'IRTA sobre cultius que no necessiten tanta aigua, i intentar buscar quin cultiu anirà bé sense tanta despesa d'aigua, però que porti suficient energia. Hem detectat que plou menys i no pots pretendre haver de regar sempre. El blat de moro que requereix molta aigua i és un molt bon aliment per les vaques, però si no plou, haurem de buscar una alternativa.»(PE3)

«Tenir doble activitat va molt bé pel tema de liquiditat. Hi ha mesos que el turisme ajuda l'agricultura, altres mesos falla el turisme... Hi ha mesos que tens més entrades del turisme i altres tens més entrades de la ramaderia.»(PE7)

«Quan jo he fet la transformació dels productes, ara jo puc pagar més que els altres (...) He reduït terres però són més productives. He reduït i araestic en un número d'hectàrees que les domino, i en trec la màxima rendibilitat d'allà. Jo ho he fet al revés. Jo he empetitit fins un punt que m'he sentit còmode, però he augmentat el marge.»(PE14)

Es tracta de pagesos el perfil dels quals es correspon amb el de l'anomenada «nova pagesia». El concepte «nova pagesia emergent» va ser proposat per Van Der Ploeg (2010), i posteriorment aterrat per Monllor (2013) a la realitat catalana. D'acord amb aquests autors, la «nova pagesia» és aquella que duu ja més de dues dècades impulsant un «nou paradigma agrosocial» en el que s'emmarquen les iniciatives de producció i transformació agroalimentària que es regeixen per patrons de proximitat, qualitat i identitat. Segons Monllor (2013), aquests patrons es concreten en pràctiques que tendeixen a fomentar:

- els canals curts de comercialització;
- la Producció Agrària Ecològica i el respecte per l'entorn;
- la dinamització sociocultural en l'àmbit local;
- la cooperació amb altra pagesia i amb altres entitats locals;
- la incorporació d'innovacions socials i tecnologies apropiades;
- la minimització de la dependència energètica i el nivell d'inversió en el punt de partida o d'instal·lació;
- l'alentiment dels processos productius;

- la lluita per una major autonomia pagesa;
- un marcat compromís social.

D'acord amb el paper que López i Tendero (2013) atribueixen a la nova pagesia, l'existència a la Vall d'en Bas d'un nombre significatiu de pagesos amb aquest perfil ha de ser entès com una oportunitat molt destacada per l'impuls de la TAe del conjunt del sector en aquest territori.

4. Estima per la cultura agroalimentària i el paisatge de La Vall per part de la població local

Una altra potencialitat resideix en el context social favorable del municipal pel que fa a l'alt valor que s'atorga al paisatge agroramader i la cultura gastronòmica lligada als productes tradicionalment locals. Això pot afavorir la possible recuperació de productes tradicionals de La Vall, que ja pràcticament no es fan com el farro o el fajol, reorientant algunes produccions cap al consum humà, guanyant en el valor afegit.

« A l'Ajuntament hi ha gent que són de La Vall i poden tenir un color o en poden tenir un altre, però tenen un identitat molt forta i una idea clara de que La Vall és com és perquè hi ha pagesos... i perquè tots són fills de pagesos. Potser d'aquí 20 o 30 anys serà diferent, no ho sé. També hi ha un altre factor (...) i és que la gent que ve de fora s'identifica ràpid amb aquest territori, queda enganxada amb aquest tema, la gent que ve aquí de seguida aquest tema del paisatge i el territori també s'ho agafen molt com a seu.»(PE1)

5. Atractiu turístic de La Vall

És innegable el reclam turístic que suposa l'entorn natural de la Vall d'en Bas, i la presència habitual de visitants que s'han vist incrementats per efecte de la pandèmia de COVID-19. Cal veure aquesta aflluència de visitants en clau d'oportunitat per els pagesos per donar a conèixer els productes de La Vall, els seus projectes i captar nous clients; apostar per diversificar oferint visites o turisme rural; i, alhora, aconseguir acostar una mica la ciutadania a la realitat del sector i al coneixement del medi i els seus valors naturals i patrimonials.

«Un turisme de qualitat i sostenible és essencial a La Vall perquè si no ens ho carregarem tot. I respectuós amb l'entorn. Que entengui que aquest paisatge es fruit d'una activitat, no és espontani.»(PE10)

«Es pot aprofitar, la gent que fan venda directa, o amb visites a les explotacions. El turisme pot ser una amenaça. Però, pot ser un punt fort per donar a conèixer, i que la gent també empatitzi una mica més amb el sector primari, que ja costa a vegades.»(PE13)

6. La gent associa Garrotxa i Vall d'en Bas amb qualitat

Com passa amb altres territoris del país que no compten amb figures de protecció ambiental però als que l'imaginari col·lectiu confereix una aura de gran qualitat ambiental, una part important de la ciutadania relaciona de forma automàtica i gairebé inconscient la biodiversitat natural que defineix la Garrotxa, el caràcter agroramader de la Vall d'en Bas, i la bellesa dels seus paisatges, amb la qualitat dels aliments que s'hi produeixen. Atès que és cert que, com s'està explicant, la Vall d'en Bas compta amb moltes potencialitats per produir en general aliments d'una qualitat superior a la dels productes que s'obtenen mitjançant el model productiu intensiu, el fet que part de la ciutadania faci aquesta associació d'idees constitueix una oportunitat per diferenciar i posicionar al mercat com a aliments de gran qualitat els productes de La Vall.

«El fet de promocionar La Vall. La Vall d'en Bas és molt ben vista a tot arreu. És una bona marca La Vall d'en Bas.»(PE11)

7. Bones comunicacions

Actualment la Vall d'en Bas compta amb bones vies de comunicació per establir circuits comercials amb nuclis de població importants, a distàncies raonables, entenent que aquest fet és una oportunitat per poder definir i implementar estratègies de distribució i/o comercialització conjuntes.

8. Més consum d'aliments de proximitat, ecològics, de qualitat i saludables

Les dades sobre els hàbits de consum dels i les catalanes assenyalen que el consum de productes ecològics segueix augmentant a Catalunya, de manera lenta però imparable. Així, entre els anys 2009 i 2015 el percentatge de persones que els consumia diàriament va augmentar de 2,5 punts, passant del 3% al 5,5% de les persones enquestades; i el percentatge de les que ho feien almenys un cop per setmana va augmentar de 6 punts, passant del 15% al 21% de les persones enquestades (Pomar et al., 2018). El consum de productes de proximitat també fa anys que va a l'alça, i és especialment significatiu que un 20% dels catalans hagi augmentat el consum d'aquest tipus d'aliments arrel de la crisi de la Covid-19. Alhora i pel mateix motiu, un 13% de catalans han augmentat el consum

d'aliments frescos, i un 10% ha augmentat el consum d'aliments menys processats (Rahmani et al., 2020). Totes aquestes dades apunten en una mateixa direcció: fa anys que s'observa una tendència a l'augment del consum d'aliments ecològics, de proximitat, de qualitat i saludables; una tendència que tot fa pensar que es mantindrà en el futur, i que representa una oportunitat pels pagesos que vulguin diferenciar els seus productes. Oportunitat que cal destacar a nivell de les produccions de cultius per l'alimentació humana directa de La Vall, com en el cas dels productes hortícoles que podrien diferenciar-se posant en valor els factors de proximitat i qualitat, en el mercat local, vers altres productes provinents de territoris amb condicions climàtiques més favorables per a la seva producció.

9. Augment de la consciència sobre el paper essencial de la pagesia en l'alimentació de la població i la gestió del territori

Com s'ha subratllat en la introducció, actualment existeix un ampli i creixent consens, tant en els àmbits acadèmic, polític i institucional, com en sectors cada cop més majoritaris de la població, sobre la necessitat de considerar la pagesia com un sector estratègic en la gestió del territori. Un exemple del creixent reconeixement públic del paper de la pagesia en el manteniment dels ecosistemes, és el fet que en els últims anys s'estan creant i implementant els anomenats «contractes agraris» entre administracions públiques regionals i pagesia local. El primer va ser el de [Menorca](#) (en funcionament des de l'any 2005). Aquest 2021 s'ha posat en marxa la prova pilot de [Les Gavarres](#), el 2022 està previst que es posi en marxa la prova pilot de [Collserola](#). Fonts del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural han explicat la intenció d'estendre-ho a tots els parcs naturals de Catalunya. Els contractes agraris són un sistema de pagaments per remunerar les accions que fan els pagesos i que contribueixen al manteniment del mosaic agroforestal, el paisatge, i la biodiversitat en general dels territoris. Es tracta d'un acord mutu entre l'administració i el titular de l'explotació, mitjançant el qual la finca agrària assumeix uns compromisos respecte a la seva activitat productiva (incorporar i aplicar pràctiques agrícoles respectuoses amb el medi ambient), i l'administració a canvi li ofereix ajudes i compensacions, així com serveis a aquesta explotació. S'implanta un model de bones pràctiques, que contribueix a la conservació de la biodiversitat i al manteniment del paisatge rural tradicional. La justificació és senzilla: per mitjà de moltes de les feines que fan i que no tenen un benefici econòmic directe (com recuperar pastures i parcel·les de conreu, treballar amb

rares i varietats autòctones, fer Producció Agrària Ecològica, netejar i/o reconstruir murs de pedra seca, talussos i marges, rehabilitar o netejar infraestructures agroramaderes, tenir caixes d'abelles, plantar i mantenir «tanques vives» a les finques, reparar camins i millorar els accessos a les finques, etc.), els pagesos contribueixen al manteniment de la qualitat ambiental d'una zona. Aquesta contribució és clau per a que els sistemes naturals del territori segueixin proveint a tota la ciutadania dels «serveis ecosistèmics»⁵.

Una altre qüestió, que posa de manifest que està augmentant la consciència sobre la importància de la pagesia i el sector primari és el fet que fos un dels serveis essencials que no es va veure afectat pel confinament domiciliari que es va decretar durant els primers mesos de pandèmia. És obvi que l'agricultura i l'alimentació són activitats absolutament essencials com la sanitat pública, protecció civil i uns pocs més. Això que ara és obvi, segurament fa dos anys no ho era tant per la majoria de la gent. Les campanyes i accions de [solidaritat amb la pagesia de la Ribera d'Ebre](#) que es va veure afectada per l'incendi del 2019 també poden entendre's com exemples de l'augment de consciència sobre el paper essencial de la pagesia.

10. Augment del suport públic per reorientar el sector primari cap a models productius més resilents i sostenibles

Una altra oportunitat clara pel sector en els darrers anys són els indicis de canvi entre les diverses administracions amb competència en el sector agrari, esperonades per les nombroses organitzacions socials que reclamen canvis en els models productius. Tot i que, en les darreres dècades, administracions i polítiques públiques han estat un dels principals promotors de la intensificació agrària, comencen a arribar canvis substancials per part de les administracions en general, que denoten preocupació per la viabilitat econòmica, social, i ecològica del model intensiu, i que comencen a voler potenciar altres models productius. El simple canvi de nom de l'antic Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i alimentació pel de Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural de la Generalitat de Catalunya; o els marcs normatius cada vegada més exigents en temes mediambientals; junt amb la creació d'ajudes per fomentar les pràctiques agroecològiques entre d'altres; mostren una intencionalitat de canvi en les polítiques públiques. Aquesta intencionalitat cal llegir-la amb cautela, de moment, però pot ser l'inici de canvis més contundents que hauran d'arribar també per part de les

---

⁵«Els serveis ecosistèmics són aquells beneficis que un ecosistema aporta a la societat i que milloren la salut, l'economia i la qualitat de vida de les persones. Un servei ecosistèmic deriva de les funcions pròpies dels ecosistemes» (CREAF, 2016).

institucions.

A nivell europeu les organitzacions socials sovint exerceixen la pressió necessària per procurar avançar en els objectius marcats en diversos acords, però que manquen del marc regulador suficient per promoure'ls a fons. És el cas de la nova Política Agrària Comú (PAC 2021 – 2027). A finals del 2021, el Consell de la Unió Europea en va aprovar la normativa, i diverses organitzacions han constatat que els projectes de Plans Estratègics (PEPAC) que estan ultimant els països són extremadament decebedors en relació als desafiaments i compromisos que s'esperaven del que havia de ser «la PAC més verda i justa de la història» (Por otra Pac, 2021). Després que la Comissió Europea hagués explicat la seva voluntat de que la PAC «realitzi una contribució significativa al [Pacte Verd Europeu](#), especialment en el marc de l'estratègia [De la Granja a la Taula](#) i de la [Estratègia sobre Biodiversitat](#)», ara la societat exigeix més ambició social i ambiental, no només propostes que s'ajustin als requisits mínims acordats. En una [carta](#) signada per 9 coalicions ciutadanes europees es reclama als comissaris europeus, que han d'aprovar aquests projectes de PEPAC, que es doni suport amb decisió només a mesures per als agricultors que contribueixin a la transició cap a sistemes alimentaris sostenibles, ja sigui en termes d'agricultura ecològica, benestar animal, reducció de pesticides i fertilitzants químics, entre d'altres. Per tal d'aconseguir els objectius ambientals de la Unió pel 2030, demanen que la Comissió Europea estigui a l'altura en aquesta última etapa del procés per, amb l'aprovació o no dels PEPAC presentats pels diferents governs europeus, augmentar l'ambició ambiental, climàtica, sanitària i social de les futures normatives d'implantació nacionals.

A nivell estatal, el Govern espanyol i les comunitats autònomes estan negociant el Pla estratègic de la nova PAC per l'Estat espanyol. Un 40% del seu pressupost es destinarà a actuacions amb fins climàtics i ambientals, i entre les seves novetats destaquen els ecoesquemes⁶. En aquest sentit, l'executiu ha proposat incentius per la ramaderia extensiva, la sega sostenible, la rotació de conreus, la sembra directa, i l'agricultura de conservació, així com les cobertes vegetals i terres sense cultivar per protegir la biodiversitat. El propi ministre de Agricultura, Pesca y Alimentación, Luis Planas, ha reiterat que la seva intenció és recolzar als agricultors en la transició cap a una agricultura més sostenible des del punt de vista econòmic, social i ambiental.

---

⁶ Ecoesquema: ajudes lligades a pràctiques sostenibles que es divideixen entre les enfocades a l'agroecologia i l'anomenada agricultura baixa en carboni, que pretén reforçar la capacitat dels sòls d'actuar com a embornals de carboni.

(Agroinformacion, 2021). També el sector intensiu, segons paraules d'Ignacio López d'ASAJA, reconeix la necessitat d'adoptar pràctiques sostenibles i afrontar problemes com l'erosió del sòl i els incendis, tot i mostrar reticències en quan a algunes exigències ambientals que obligaran a reorientar inversions i assumir majors costos ([Agroinformacion, 2021](#)). Cal veure encara si els nous ecoesquemes s'ajustaran a pràctiques realment beneficioses, ja que també inclouen activitats com l'agricultura de precisió, que requereix una inversió que només podran afrontar les grans empreses agroindustrials, obtenint un finançament addicional encara que segueixin utilitzant altres pràctiques contaminants i insostenibles. En aquesta línia està per veure si la implementació dels ecoesquemes jugarà a favor de la intensificació tecnològica i d'inversió de capital en la línia de l'agricultura industrial. Aquesta és una trajectòria que, com s'ha vist anteriorment, a La Vall tothom té clar que és un carreró sense sortida per la majoria de pagesos.

En l'àmbit municipalista destaca el [Pacte de Milà](#), i les xarxes que se n'han derivat, per la seva contribució a posar l'alimentació al centre de les agendes municipals, amb l'objectiu comú, per part de les 210 ciutats mundials firmants actuals, de «desenvolupar sistemes alimentaris sostenibles, inclusivament, resilents, segurs i diversificats, per assegurar aliments sans i accessibles per tothom». En aquest marc, [Barcelona](#) va ser la Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible al 2021, i va acollir el 7è Fòrum Global del Pacte de Milà.

La viabilitat econòmica, social i ecològica, així com la contribució a la descarbonització de les explotacions de la Vall d'en Bas podria millorar en els propers anys si s'aprofiten les nombroses fortaleeses i oportunitats que s'han descrit en aquest capítol.

8. Principals dificultats per la TAe del sector primari de la Vall

En aquest capítol es presenten les principals dificultats per la transició agroecològica a les que ha de fer front el sector agroramader de la Vall d'en Bas. La determinació de les dificultats o reptes s'ha realitzat a partir de l'anàlisi conjunta de les debilitats i les amenaces identificades prèviament en tant que factors que poden afectar negativament el tipus de projectes analitzats. Les «debilitats» són els aspectes negatius i interns de les explotacions de la Vall d'en Bas. Les «amenaces» són els aspectes negatius i externs a les explotacions de la Vall d'en Bas. D'entre tots els reptes que es deriven de les debilitats i les amenaces identificades i presentades a les matrius DAFO, a continuació es presenten aquells que es consideren més importants. És a dir, aquells reptes que es considera que més poden condicionar negativament la viabilitat econòmica, ecològica o social del sector primari de La Vall. Els reptes que es presenten a continuació s'han diferenciat entre dificultats comunes per tot el sector primari de La Vall, dificultats específiques del sector convencional de La Vall i dificultats específiques del sector ecològic de La Vall.

8.1. Dificultats comunes a tot el sector primari de La Vall

Les principals dificultats comunes per tot el sector agroramader de la Vall d'en Bas són les següents:

- 1) Rendes baixes;
- 2) El monstre de la burocràcia;
- 3) Ofici multitasca i molta càrrega de feina;
- 4) Manca de relleu generacional;
- 5) Poca acollida als nouvinguts;
- 6) Poca cooperació entre la pagesia;
- 7) Pèrdua de diversitat productiva / Cada cop menys ramaderia i més cultius per fer pinso / Explotacions cada cop més grans → Homogeneïtzació del paisatge;
- 8) Possible pèrdua de terra agrària → Possible instal·lació de noves infraestructures;
- 9) Canvi climàtic → més fenòmens meteorològics extrems i risc de grans incendis forestals;
- 10) Possible esgotament i/o contaminació de l'aqüífer;
- 11) Manca de valoració i comprensió de la feina que fa el sector / Augment de l'incivisme.

A continuació s'analitzen aquestes qüestions una per una.

1. Rendes baixes

Un dels reptes principals que afronta actualment el sector primari de La Vall és la futura viabilitat econòmica de bona part de les explotacions del municipi. En les darreres dècades, la rendibilitat de l'agricultura i la ramaderia ha patit un descens molt important com a conseqüència de la relació desigual entre el sector agrari, l'industrial i de serveis⁷.

---

⁷ En els últims anys ha seguit la tendència de disminució de la renda agrària: entre els anys 2002 i 2016 va disminuir un 11,4% a preus corrents, i un 34,3% a preus constants. Així, les rendes en el sector primari segueix estant molt per sota de les de la resta de sectors econòmics: l'any 2015 el Valor Afegit Brut a l'agricultura era de 1.800 milions d'euros, menys de l'1% del VAB de Catalunya (Pomar et al., 2018).

D'aquesta «norma» només aconseguen escapar parcialment les explotacions grans, per una qüestió d'economia d'escala, i/o les que tenen un model de negoci basat en fer un producte amb valor afegit i comercialitzar-lo per mitjà de circuits curts, estratègia que els permet retenir una proporció important de la cadena de valor del producte. En el cas de les explotacions de La Vall el fet que la majoria dels pagesos percebin rendes baixes pel seu treball es deu sobretot al següents factors:

- a) Preu molt elevat de la terra, i arrendaments cars i precaris: la majoria dels pagesos entrevistats han fet esment dels elevadíssims preus de la terra a La Vall, tant per comprar com per arrendar. Tot i que molts d'ells tenen una bona part de les terres en propietat, factor que ja s'ha destacat com una potencialitat en parlar d'aquestes, el fet que tots han de pagar arrendaments per una part o la totalitat de les terres, és percebut per gran part del sector com una dificultat que augmenta els costos de producció, en un sector on les inversions ja són constants, i els preus dels insums no ha parat d'augmentar en els darrers anys. Els preus a la Vall d'en Bas són els més elevats de la comarca. Tenint en compte que, per a la majoria d'explotacions que venen el producte en brut el marge de preu que poden retenir és molt baix, això repercuteix en la renda final que perceben pel seu producte. Així mateix, com passa sovint en el sector, alguns d'ells afirmen que el tipus de contractes que tenen amb els propietaris (o que més aviat no tenen, ja que és força comú comptar només amb un acord verbal) no els dona prou seguretat. Per altra banda, han destacat que l'elevat preu de les terres i les granges posa en entredit la possibilitat d'iniciar noves explotacions a La Vall, ja que requeririen d'una inversió inicial inassumible per una explotació familiar. En aquest sentit també cal destacar el risc que perceben de la competència per la terra que poden suposar en un futur grans empreses i el model d'integració, ja que aquest tipus d'empreses es poden permetre pagar uns arrendaments més cars que la majoria d'explotacions actuals de La Vall.

«Un altre problema... si hi ha hagut alguna terra en venda dius: va, si ens hi esforcem potser la podríem comprar. Però no pots. Et surt un capitalista que no es dedica a aquest sector i es queda aquella terra a un preu molt més alt de la que un pagès pot pagar. No ho val allò, quin sentit té gastar tant si no ho val? (...) Ho compren per invertir. Són empreses que fan treballar les terres però ho subcontracten, venen el producte.... De vegades veus camions que venen a buscar el producte, no es queda

a la comarca.»(PE3)

«Els que aniran aguantant seran propietaris. Perquè amb els lloguers et van escanyant. El poc que et dona ho has d'entregar al lloguer.»(PE7)

«Hi ha alguna propietat aquí a La Vall que ho tenen arrendat a algun d'aquests tan grans. I és just per portar bestiar. Si aquest any n'hi passen 400, i l'any que ve s'ha embrutit n'hi passaran 300, i sinó 200. No netejaran pas. Només volen portar el bestiar allà tres mesos a l'estiu i cobrar la subvenció d'aquelles terres. I tot això fa mal als d'aquí. Paguen uns arrendaments que tampoc sabem com els poden pagar.»(PE9)

«Com queestic obligat a tenir-ne força pel tema de les dejeccions, lo de l'accés a les terres és un problema greu. Quasi bé totes les terres que tinc jo són arrendades, i es paguen uns disbarats de lloguers que no t'imagines, és impagable. (...) Sempre hi ha algú que està disposat a pagar-ne més, i tothom està en aquesta mateixa situació que necessita la terra. Tothom no, hi ha gent que no la necessita, hi ha empreses que es dediquen a serveis que només tenen la terra per poder fer la DUN i poder demanar ajudes per comprar eines per després anar a fer serveis (agrícoles) de tractoristes, etc. Aquí el que hauria de tenir dret a terra és per aquell que té una explotació agrícola.»(PE10)

- b) Necessitats d'inversió: la necessitat d'inversió constant en les explotacions és una conseqüència de la intensificació i/o creixement constant, però també de la necessitat d'adaptar-se als canvis normatius, cada vegada més exigents en termes mediambientals. Una part significativa dels pagesos entrevistats invertirien en la millora de les seves explotacions si el rendiment econòmic fos més alt, i alhora el fet de no poder fer totes les millores que voldrien els suposa un impediment important a l'hora de millorar la viabilitat econòmica dels seus negocis. En cas de poder invertir, o de disposar de més liquiditat, les iniciatives que presenten aquesta debilitat destinarien els diners a millorar les instal·lacions on gestionen el bestiar, o per manipular i transformar el producte, per arreglar i fer més tancats per gestionar millor les pastures, o a contractar personal auxiliar en determinats moments o per fer determinades feines. Algunes explotacions, de fet, fins ara han optat per la diversificació de feines (turisme rural, obradors de transformació, botigues pròpies, serveis agraris a altres...) per disposar de la

liquiditat necessària per les inversions, ja que amb la pura activitat productiva en brut resulta molt difícil.

«Com que tampoc et pots permetre masses alegries, de les inversions has de fer les justes i realment les que necessites, perquè ja t'agradaria transformar una mica més bé la granja, que poguessis passar amb menys ma d'obra, o més pràctica...»(PE6)

«El negoci és molt petit, costa molt. Sempre vas invertint. Amb els animals hi ha molta reposició. Si cada any poguessis vendre tot el que t'ha nascut si que hi guanyaries. Però cada any has d'anar guardant-ne. No acabes mai amb l'agricultura, no és mai un negoci clar.»(PE7)

« Tot el que és la normativa de la legislació europea, Espanya i la Generalitat no acaba mai i sempre t'està obligant a fer noves inversions. No aconsegueixes amortitzar la inversió anterior perquè ja n'has de fer una altra.»(PE9)

- c) Endeutament i dependència de les subvencions: els dos factors explicats anteriorment, l'obtenció de rendes baixes pels productes, i la necessitat constant d'inversió del sector, juntament amb la variabilitat dels costos externs de producció (que fan que en algun moment el producte s'arribi a vendre fins i tot per sota del cost de producció), provoquen per una banda un alt grau d'endeutament de moltes explotacions, i per altra generen una dependència de les subvencions sense l'ingrés de les quals molts pagesos manifesten que ja haurien plegat. La qüestió de les subvencions és, però, sempre controvertida, tal com queda palès en les opinions dels pagesos de La Vall: mentre alguns creuen que el sector hauria de rebre més subvencions, altres afirmen que no creuen en elles, o que, en tot cas, caldria reformular-les.

«Llàstima que durant els últims 30 o 40 anys hagin empès el sector (cap a la intensificació). Vinga ajudes i ajudes per fer-ho més gran. Endeutament per tot arreu. Al final veus que tota aquesta gent que han fet aquest camí ara ho tenen encara més difícil que els altres per fer el canvi.»(PE5)

«Nosaltres si no hi haguessin subvencions, ja fa anys que hauriem hagut de tancar les portes. (...) Ens tenen enganxats amb les subvencions.»(PE6)

«Si tu demanes a «La cooperativa», tots els clients que tenen, tothom té problemes de pagaments, i això no sé on arribarem.(...) Cada any hi estarem més, perquè tot el

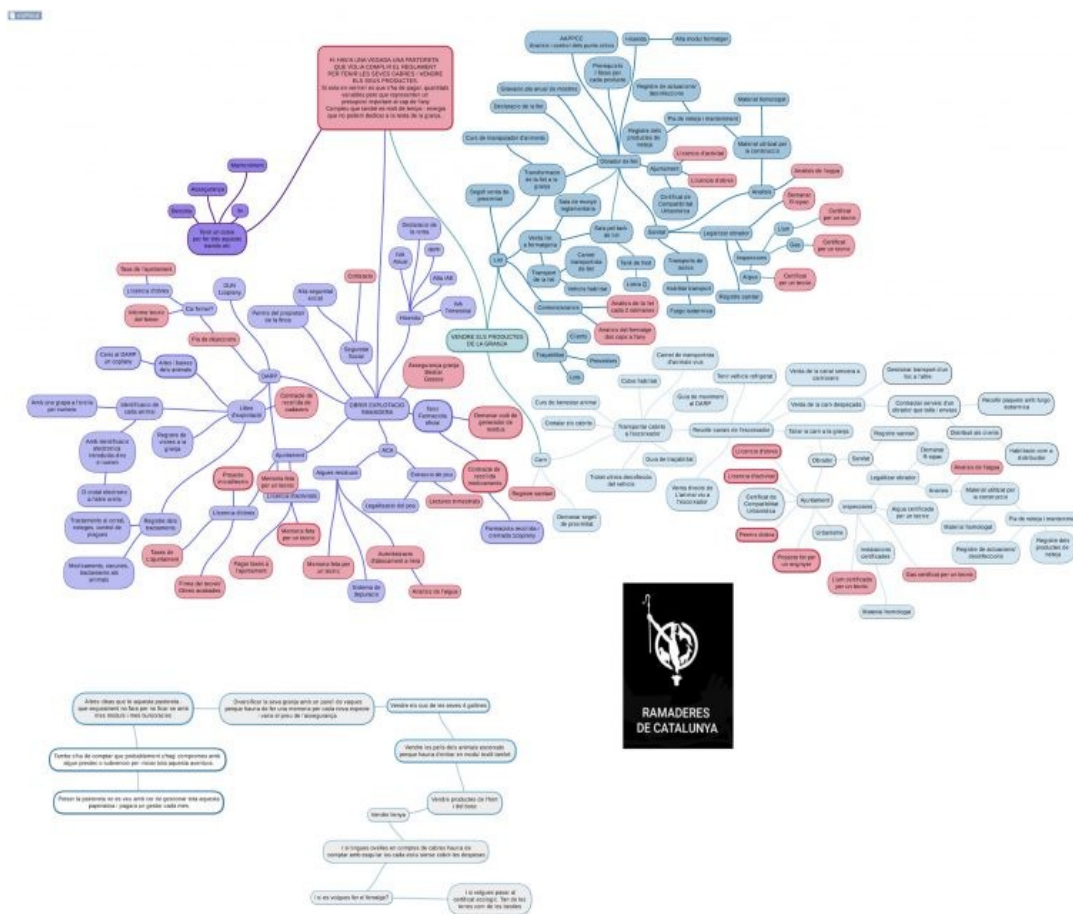
que anem a comprar se'ns apuja i lo que anem a vendre no tenim preu. I cada any el preu que anem a vendre és més baix, i això no té límit.»(PE7)

«El problema és que portem vint anys invertint, no n'arracones cap només fem que gastar (...) Maquinària mateix, cada any hem de comprar alguna cosa, perquè si quedem endarrere no ho atrapem (...) tots els pagesos de La Vall van darrera pòlisses i crèdits, pot haver-n'hi algun que no, però molt pocs (...) alguns ho han fet diferent, s'han estabilitzat d'una altra manera i van fent de la seva manera, que bé. Però també s'ha de dir tot, algun ho ha fet diferent perquè tenia altres coses, perquè els «calers» han vingut d'un altre costat, no de pagès.»(PE12)

«Els pagesos han caigut en l'agroindústria i el monocultiu, i es cultiva en funció de les subvencions. No es fan rotacions. Alguns camps s'han convertit en camps de pastura, quan no ho eren, perquè hi ha subvencions per les vaques.»(PE15)

2. El monstre de la burocràcia

En general, els pagesos entrevistats són molt crítics amb totes les administracions públiques, fins el punt que una part significativa afirma que el principal problema que tenen són precisament les traves que els posen les administracions. La lentitud dels tràmits administratius, la descoordinació entre administracions públiques, i els canvis constants en les normatives, es materialitzen en una quantitat interminable i ingent de tràmits administratius que han de realitzar els pagesos per complir amb tot el reguitzell de normatives que els afecten (agràries, ambientals, de salut pública, etc.) i poder desenvolupar l'activitat d'acord a la llei. Molts dels entrevistats coincideixen a assenyalar aquesta qüestió com un dels principals reptes que tenen a l'hora de tirar endavant les seves explotacions, ja que han d'invertir-hi molt temps, diners i «energia». La situació és tan extrema i generalitzada dins el sector primari que el col·lectiu [Ramaderes de Catalunya](#) ha popularitzat l'expressió «el monstre de la burocràcia» per refer-s'hi, així com la infografia que es reproduïx a continuació, la qual va ser difosa l'any 2019 pel propi col·lectiu per denunciar, a partir d'un exemple concret (els passos a seguir per legalitzar una granja que vol fer venda directa), el laberint burocràtic al que es veu sotmesa la ramaderia extensiva (Figura 8).

Figura 8: El monstre de la burocràcia: passos a seguir per legalitzar una granja que vol fer venda directa

Font: Ramaderes de Catalunya (2019)

«La burocràcia ens matarà. (...) Perquè s'ha de fer tot 100% telemàtic? S'ha de poder anar en persona, de vegades potser tens un dubte. Ho trobo horrible, i a més en un sector rural que estiguem perdent el contacte personal. D'acord que hi ha pandèmia, però quan així hagi passat.. això ha vingut per quedar-se. Cansa molt.»(PE3)

«La normativa del reglament europeu cada vegada es va modificant (...) Vull dir que les normatives fan que t'hagis d'adequar a segons quines coses i com que els marges són tan justos, una dificultat rere una altra, ho posa més difícil.»(PE5)

«Molts papers, molts, cada dia més, però molts (...) Per tot, per les granges... Papers, i temps, i mal de caps (...) Però l'administració no soluciona res (...) Mirem de fer-ho bé, però no t'ajuden pas gota (...) I l'administració no es mulla.»(PE12)

«Hi ha un afany recaptatori massa gran per part de l'administració, en comparació a

l'economia del sector. Perquè mires d'estalviar tot el que pots i anar amb molt de compte, i de cop t'arriben taxes de tota mena.»(PE15)

3. Ofici multitasca i molta càrrega de feina

Com és habitual quan es fan entrevistes al sector primari, un altre dels aspectes negatius de les explotacions assenyalats pels propis pagesos és la sobrecàrrega de feina. Fer de pagès, ja siguin ramaders o agricultors, sempre ha estat dur i subjecte a les inclemències del temps. Amb tot, a la càrrega de feina i la duresa tradicional d'aquest ofici, actualment s'hi suma el fet que siguin necessàries moltes més hores de dedicació, i molts més coneixements i habilitats, ja que avui dia no n'hi ha prou amb saber gestionar els camps, el bestiar i els agroecosistemes que els sostenen. Cal gestionar moltes més qüestions, tant de caire administratiu, fiscal, comptable i laboral (per, entre altres coses, obtenir els permisos, les llicències i les subvencions de les que depèn el sector), com a nivell relacional, digital i tecnològic en general, sobretot en cas que s'aposti per la comercialització mitjançant canals curts i la relació directa amb els clients. Això esdevé especialment rellevant en les explotacions que tanquen cicle, és a dir, que fan producció, transformació, i comercialització.

«Pares perquè no tens més temps, perquè encara tens coses per fer. (...) No poder tenir la granja en les millors condicions et comporta el neguit sempre de que encara no hem fet allò, que encara no hem anat allà, que se'ns està escapant.(...) Aquestes subvencions ens han ajudat a subsistir, però per altra banda estàs completament lligat, perquè a la més mínima ja t'amenacen que si no compleixes bé aquell llibre et traurem un 5%, que si no sé què... Ara és quasi més important omplir els llibres bé, que no pas anar a conduir els vedells.»(PE6)

«No podem anar com fa molts anys enrere, si es fa de pagès també has de tenir una qualitat de vida, tenir temps, serveis. (...) No pots ser pitjor que el veí només perquè ets pagès. Hauria de ser com qualsevol feina. Hauriem de tenir també caps de setmana. Poder desconnectar, ni que sigui una setmana, tots ho necessitem això.»(PE8)

«Són moltes hores... ho tens que portar dins. Que t'agradi, que ho visquis. Perquè si mires el sou no en quedaria cap.»(PE9)

«No pots llogar una persona per anar a repartir els ous, i nosaltres no tenim temps. Es que hi ha molta feina a l'explotació... Molts mals de cap... Llavors no podem, arriba un punt que has de parar. Nosaltres ens centrem a la producció, és lo més maco. Ja hi dediques moltes

hores i hauries de poder viure només d'això.»(PE11)

PE13. «La venda directa m'agrada molt, però també són moltes hores. Hores que em treu, perquè a mi la feina que m'agrada és estar amb el bestiar, no tant la comercialització.»(PE13)

4. Manca de relleu generacional

Com s'ha explicat al presentar el sector de la Vall d'en Bas en dades, en els darrers 25 anys s'observa una tendència clara cap a un envelliment dels professionals del sector. L'envelliment i la manca de relleu generacional són reptes estructurals del sector primari del nostre país també presents en les explotacions de La Vall. Com s'ha vist, un 40% dels pagesos són majors de 65 anys; i el 70% passen dels 55 anys. A més, l'envelliment dels titulars s'ha accentuat en els últims 25 anys, ja que l'any 1996 gairebé el 70% tenien menys de 55 anys.

En aquest context, una part dels pagesos entrevistats afirmen que no veuen clar el relleu a les seves explotacions per membres de la seva pròpia família, degut a les dificultats que afronten per fer viables les explotacions, i el gran volum de feina que suposa el seu ofici. Això els fa dubtar que les generacions més joves ho vulguin assumir. Aquest fet, en un model majoritàriament d'explotacions familiars, sumat a les dificultats que bona part dels pagesos veuen de que hi hagi noves incorporacions per part de professionals nous al sector degut a l'elevat preu de les terres i les granges entre d'altres, posa en dubte la continuïtat en algunes explotacions. La pèrdua de la meitat de les explotacions de La Vall en els últims 20 anys ho confirma. Tot i així, en alguns casos, el relleu si que es dona dins la mateixa família o per part de pagesos nous al sector o a La Vall, de manera que aquesta problemàtica no esdevé tan greu com en d'altres territoris.

«Com que dóna poc, la gent es busca una altra feina. I com que la feina agrícola també és una feina d'anar al sol, la gent d'avui en dia no ho vol, s'estima més una feina d'oficina o ... I el tema agrícola va quedant. I quedarem quatre pagesos.»(PE7)

«A algunes finques s'hi ha posat el jovent al davant. I tenen empenta i tiren de la seva finca, i això ajuda al sector.»(PE13)

5. Poca acollida a persones nouvingudes

Vista l'estructura d'edats del sector al municipi, i els problemes de relleu generacional amb que es pot trobar el sector en un futur no massa llunyà, la incorporació de professionals nouvinguts al sector esdevé una necessitat i un dels reptes que haurà d'afrontar el sector en els propers anys. Tot i que, en els darrers anys ja han començat a agafar el relleu d'algunes explotacions persones nouvingudes a La Vall, portant les explotacions amb èxit, encara hi ha molts prejudicis i pors vers els nouvinguts en general. La tendència actual quan plega una explotació és a traspassar les terres i les granges a alguna altra explotació, generalment del mateix municipi. Aquesta dinàmica, que a priori pot semblar que enforteix el propi sector del municipi, afavoreix la tendència a avançar cap a que cada vegada hi hagi menys explotacions i més grans. I això s'allunya del que han dit que voldrien la majoria de pagesos de La Vall, que els agradaria que en el futur es mantinguessin el màxim nombre d'explotacions actives, tant per enfortir el teixit social de la pagesia, com per assegurar una millor gestió del territori.

«Joves que es posin en el sector primari, i que la seva família no ho sigui n'hi ha molt pocs. I si n'hi ha algun, sol ser gent de Barcelona. Els pocs que hi han tendeixen a seguir iniciatives amb ecològic o transformant el producte. La gent jove que vol començar aquest tipus d'iniciatives segurament els falta facilitat a l'hora d'accedir a la terra.»(PE5)

«Això és el que hem d'anar intentant: que la gent que plegui, que no ho entregui a una gent de fora, que s'hi ho ha d'entregar o faci a una persona de la seva confiança, però que sigui d'aquí de la zona. Que vulguis o no queda per La Vall.»(PE7)

«També passa que gent que arriba el moment de jubilar-se i no tenen fills o no volen dedicar-s'hi, també els hi costa dir: va cedim la finca o la lloquem a algú que ve de fora... Ara, encara sents: ahhh, aquell que ve de ciutat, que no sé que, que es pensa que... Això encara hi és, i si ets dona encara més. I, al cap i a la fi, pagès és un ofici com una altre. Tindràs més habilitat o menys, però com en tot, n'aprens, i ho faràs millor o pitjor.»(PE13)

6. Poca cooperació entre la pagesia

La majoria dels pagesos entrevistats asseguren que tenen bona relació amb els companys de professió del seu mateix municipi, i alguns posen en valor la col·laboració entre ells que s'ha donat a través de la SAT Verntallat. Cal remarcar, però, que aquest vincle a través de la SAT Verntallat ha passat per moments de molta unió, com en els inicis, i de major dispersió quan han aparegut dificultats. Gairebé tots coincideixen a dir

que ara és un moment de reapropament a la SAT Verntallat. També alguns pagesos són més crítics i els agradaria un major grau de cooperació entre ells. Creuen que els vincles actuals majoritàriament són suports puntuals, i gairebé sempre restringits al fet d'unir forces per poder negociar front les empreses subministradores d'insums, o bé per facilitar els canals de venda del producte a algunes explotacions, però sense una estratègia integral del model de producció al municipi. Durant el procés d'aquest estudi, i concretament en la sessió de devolució i discussió amb la pagesia, s'ha pogut constatar l'interès en trobar mecanismes per enfortir la col·laboració entre els pagesos per afrontar conjuntament els reptes de futur del sector.

Des de la perspectiva de la Dinamització Local Agroecològica es posa molt èmfasi en la necessitat que té el sector primari d'impulsar la seva acció col·lectiva, i de dotar-se d'espais formals propis de coordinació i participació. Aquests espais haurien de permetre al sector treballar per una banda, i a nivell intern del propi col·lectiu de pagesos, la cohesió, la col·laboració, la creació d'eines i infraestructures col·lectives, el suport mutu i l'apoderament. Per altra banda i més de cara enfora, la interlocució amb la resta d'agents del territori, àmbit que hauria d'incloure la col·laboració amb, així com la pressió a, les administracions públiques. En aquest aspecte, l'existència de la SAT Verntallat pot esdevenir clau.

«Si parlem del sector primari som un desastre de país, anem molt endarrerits per exemple comparat amb França. Jo crec que els catalans tenim el problema que només pensem en treballar, però hauríem de donar-nos més temps per cooperar i pensar estratègies.»(PE5)

«La cooperació que tenien la gent gran abans ara no hi és. Depenien uns dels altres, i ara tots depenem del banc. (...) El que em sap més greu és la falta de respecte i la desunió.»(PE10)

7. Pèrdua de diversitat productiva / Cada cop menys ramaderia i més cultius per fer pinso / Explotacions cada cop més grans → Homogeneïtzació del paisatge

Com s'ha vist en la descripció del sector en base a les dades, el sector de la Vall d'en Bas actualment és eminentment ramader. La baixada continuada en el nombre d'explotacions que s'ha patit en els darrers 20 anys ha contribuït a una clara pèrdua de diversitat productiva, amb la disminució o pràcticament desaparició d'alguns subsectors, i la predominància del vaquí, el porcí, i els cultius destinats a l'alimentació animal o a la producció de matèries primeres per fer pinso. Els cultius destinats a l'alimentació humana s'han

vist molt reduïts, i cultius tradicionals o presents fa uns anys a la zona com els llegums, el fajol, el blat de moro per farro, la patata, les hortalisses, o els fruiters han desaparegut o són molt minoritaris. En general, els pagesos entrevistats opinen que s'ha perdut una part important de les pastures que hi havia unes dècades enrere, i que bona part de les que encara no han estat engolides pel bosc estan en mal estat i empitjoren per la falta de manteniment. Paral·lelament a la pèrdua de diversitat productiva, la reducció del nombre d'explotacions també s'ha traduït en l'augment de la mida de les explotacions que queden. Les dificultats que afronten actualment alguns subsectors com el vaquí de llet poden accelerar la pèrdua d'explotacions, i reduir encara més la diversitat ramadera i agrícola en favor dels cultius destinats majoritàriament a la producció de pinso. La configuració del sector va encaminada, sinó es fa res per canviar les tendències actuals, segons paraules dels mateixos pagesos cap a una Vall cada vegada menys ramadera i destinada a la producció de pinso per altres.

En un futur d'emergència climàtica i de crisi de recursos, no deixa si més no de ser arriscat apostar-ho tot a una carta, enlloc de recórrer a una diversitat productiva que pot tenir una major capacitat adaptativa als canvis i una major resiliència. Tampoc es pot perdre de vista la futura homogeneïtzació del paisatge que comporta una reducció de la diversitat productiva i la gestió de la terra en cada vegada menys mans, i els efectes negatius sobre els agroecosistemes com: la pèrdua de biodiversitat, l'augment de la contaminació dels sòls i les aigües normalment associades a la producció de monocultius, la desaparició de pastures i l'avenç dels boscos amb el conseqüent augment del risc d'incendis, i la pèrdua de valor estètic lligada a l'atractiu turístic de la zona.

«El problema és que cada vegada hi ha menys gent que porta la terra. La porten bé perquè porten tractors grossos, però jo crec que hauriem de ser més.»(PE4)

«El problema és que hi ha hagut molta crecudada del bosc. La part aquesta que veus més amunt fa cinquanta o seixanta anys no hi havia ni un arbre, i ara és tot bosc i a més no se'n fa cap gestió ni aprofitament i un dia cremarà tot.»(PE8)

«Al municipi moltes, no et diria quantes però moltes (pastures en desús). No a la plana, tot en zones «impracticables». Però, que a molts llocs es podria anar amb un tractor amb una desbrossadora que amb un dia fas un piló de feina. Però es clar, el propietari no es vol gastar els diners.» (PE9)

«(El monocultiu) t'obliga a més fitosanitaris.»(PE11)

8. Possible pèrdua de terra agrària → Possible instal·lació de noves infraestructures

Un altre repte de futur que el sector primari de La Vall pot haver d'enfrontar en un futur és la pèrdua de terra agrària. Segons les dades que s'han consultat, actualment no s'aprecia un canvi substancial en el total de terra destinada als usos agroramaders al municipi. Segons dades del cens agrari a l'any 1999 figurava una superfície censada de 7168ha, i segons dades de la DUN de l'any 2020 la superfície declarada total era de 7296,48ha. No obstant, en les entrevistes, i com ja s'ha vist anteriorment, els pagesos, sobretot els que es dediquen a la ramaderia extensiva al municipi, si que denuncien un retrocés de les pastures i un manteniment insuficient per part dels propietaris que no són ramaders.

Alguns pagesos entrevistats també han parlat del risc que perceben de la possible pèrdua de terra agrària derivada de la instal·lació de noves infraestructures a La Vall. Concretament els pagesos apunten a la construcció de la variant d'Olot, tema molt controvertit entre la població, i que en el cas del sector agroalimentari de La Vall podria repercutir en una possible reducció d'alguns camps. Entre altres riscos expressats per la pagesia també han fet esment de la possible instal·lació de grans projectes energètics que puguin arribar a La Vall.

En tot cas, durant les entrevistes s'ha detectat un consens general sobre l'interès i importància que donen els pagesos a poder mantenir la superfície agrària actual activa en un futur.

«L'agricultura no es valora, no es té en compte per res. Hi ha infraestructura plantejada per tot arreu, però res per agricultura. Aquí a la Vall d'en Bas s'està plantejant una depuradora, per exemple, i a Les Preses també volen fer més infraestructures industrials que aniran en detriment de la terra agrícola, quan aquí el polígon industrial està mig buit i infrutilitzat.»(PE10)

«Amb la variant, es perd part de superfície agrícola. I els dics de contenció associats poden comportar risc d'inundació d'algunes terres.»(PE11)

«Perquè ara també hi ha el tema de plaques solars, o parcs eòlics, que van i ofereixen al propietari una milionada per posar plaques solars. I el pobre pagès que ho té llogat no pot arribar allà i, per tant, ja perd aquella terra.»(PE13)

9. Canvi climàtic → més fenòmens meteorològics extrems i risc de grans incendis forestals

D'acord amb el que s'afirma al Resum executiu del Tercer informe sobre el canvi climàtic a Catalunya (Duran et al., 2017), «les projeccions apunten a un augment de temperatura en els pròxims decennis i també a una lleugera disminució de la precipitació, que seria més marcada cap a mitjan segle, amb un increment de la probabilitat de pluges més intenses i del nombre i la durada de les sequeres». Així, una de les conseqüències del canvi climàtic, en general a tots els territoris amb boscos, i també a a la Vall d'en Bas serà, l'augment del risc que es produeixin incendis forestals devastadors, també anomenats «incendis de sisena generació», els quals potencialment tindrien la capacitat de cremar tota la massa forestal de massissos sencers, començant per una punta i acabant per l'altra⁸ (Otero et al., 2020).

El canvi climàtic impactarà negativament, de forma important i de diverses maneres l'activitat agrària que es desenvolupa a La Vall: l'estrès hídric pot conduir a dificultats que condicionin la producció de determinats cultius com el blat de moro molt importants actualment en el model agroramader; així com en la disponibilitat i qualitat de l'aigua per al consum dels animals; la menor precipitació futura pot comportar la pèrdua de pastures d'estiu per als ramats; la tendència a la reducció de superfícies de prats o a una major sequedat dels mateixos pot reduir la rendibilitat econòmica del seu ús com a pastura i condicionar, així, el conjunt del sistema de la ramaderia extensiva, provocant, per exemple, un increment del cost en l'alimentació dels animals, el qual pot repercutir en els rendiments econòmics de les explotacions. Alhora, es detecta un risc de pèrdua de productivitat i de qualitat de productes derivats (carn, llet i ous, especialment) com a conseqüència de les condicions ambientals extremes que podrien afectar el benestar i la productivitat del bestiar, condicions que podrien augmentar el risc de que el bestiar pateixi malalties i plagues que afectarien la producció ramadera.

La crisi climàtica es deu a l'emissió per part de les activitats humanes de diversos gasos d'efecte hivernacle (GEH), especialment a partir de la revolució industrial. La producció agrària és la principal font d'emissions de CH₄ i N₂O i en menor mesura, encara que

---

8 L'augment del risc que es produeixin aquest tipus d'incendis no es deu únicament als efectes del canvi climàtic, ni molt menys, sinó que també hi contribueixen força altres causes, entre les que destaca l'abandonament de l'agricultura i la ramaderia extensiva a les finques de muntanya; tanmateix, no hi ha dubte que el canvi climàtic és un factor molt important a tenir en compte en relació a aquesta qüestió.

també important, de CO₂. Així s'estima que el 2015 l'agricultura va contribuir en un 12% a les emissions de GEH a Espanya –darrere la producció d'energia (26%), el transport (25%) i la indústria i la construcció (12%) (Serentill et al, 2009). El sector carni català és el que més contribueix al canvi climàtic de l'Estat. Segons un informe de Greenpeace (2021), i a partir de les dades oficials de caps de bestiar, s'estima que Catalunya va emetre 20,5 milions de tones de diòxid de carboni (CO₂) l'any 2019, la qual cosa suposa un 30% del conjunt del sector carni de l'Estat. És l'àmplia producció de carn de porc catalana la que dona el lideratge en quant a emissions de GEH a Catalunya, ja que aquesta és més contaminant que altres tipus de carn. En segona i tercera posició del rànquing hi ha Galícia i Castella i Lleó, i la suma d'aquests dos territoris amb Catalunya representa més de la meitat de les emissions a l'Estat⁹ (Riu, 2022).

L'adopció del protocol de Kyoto el 2005 per la majoria de països, inclòs l'Estat espanyol, es fixa com a objectiu estabilitzar les concentracions de GEH a l'atmosfera i implica un compromís de reduir les emissions netes de GEH. L'objectiu és que a finals de segle la temperatura mitjana de la terra no hagi pujat més de 2°C en referència a la temperatura anterior a la revolució industrial. El càlcul de les emissions no suma simplement les aportacions, sinó que descompta també les quantitats absorbides. En efecte, els diferents ecosistemes actuen alhora com a emissors i com a embornals de GEH: les emissions netes resulten de fer el balanç global entre les emissions i la captació d'aquests.

No es pot obviar que l'activitat agrària és una de les causes d'aquesta emissió de gasos d'efecte hivernacle a l'atmosfera, i que un canvi en els sistemes productius, seria un avanç en la mitigació del canvi climàtic, ja que el sòl és un gran captador de carboni, si és fèrtil i té una flora i fauna microbiana adient, com en el cas de molts dels sistemes agraris en producció ecològica (Serentill et al, 2009).

«Duns anys cap aquí (...) les pluges són més concentrades, i llavors pots tenir un estiu que no plou i després unes pluges que (...) ho trinxen tot. Aquí hi ha un canvi jo crec. Igual que amb les temperatures, no fa fred tan aviat... Tot és més imprevisible.»(PE1)

« El canvi climàtic l'estem notant molt sobretot pel que fa a les sequeres. Les sequeres ens afecten sempre, és aquest temps tant variable que ens afecta...»(PE5)

---

⁹ El càlcul d'emissions es fa a partir dels quilos de carn de cada tipus que produeix cada territori.

10. Possible esgotament i contaminació de l'aqüífer

Actualment tots els pagesos de La Vall han coincidit en definir els recursos hídrics de la zona com una potencialitat donada la seva abundància. Tot i que ara l'accés a l'aigua no representa un problema per el sector, algunes finques de les vessants de La Vall ubica- des a major alçada han expressat que comencen a notar una disminució del nivell dels pous important en les èpoques de més consum d'aigua i menor precipitació.

Segons s'ha pogut contrastar amb l'ajuntament, en base a dades que disposen directa- ment del Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa del programa de [seguiment de l'oscil·lació piezomètrica dels aqüífers quaternaris del parc](#), el sistema hidrològic de l'aqüífer ubicat a La Vall compta en aquests moments amb recursos abundants. La seva dinàmica mostra una baixada ràpida del nivell en les èpoques que augmenta significati- vament el consum d'aigua, però també s'observa una recuperació immediata amb els episodis de precipitació. Segons dades del darrer informe disponible «l'any 2020 es va donar un balanç positiu¹⁰, la recàrrega va ser superior a les sortides. Concretament a l'aqüífer de la Vall d'en Bas, es va donar un saldo positiu d'uns 4,4 m d'ascens del nivell piezomètric en el nivell profund i d'uns 3,9 m al superficial» (Sacristán F. 2020). Per ara, el règim de precipitacions de La Vall permet aquesta recuperació continuada de l'aqüífer sense que se n'arribi a percebre una escassetat, però en un futur amb episodis prolon- gats de sequera, com preveuen els experts en canvi climàtic, el seu potencial inesgota- ble que perceben avui molts pagesos pot canviar.

El major consum d'aigua actualment a la conca alta del Fluvià, per tant també a La Vall, prové de l'ús industrial, seguit de l'ús urbà (domèstic i lúdic), i en tercer lloc es troba el consum per l'ús agrari, segons les dades d'un [informe del SIGMA](#) de l'any 2015. Com bé diuen els pagesos, l'aigua que ells gasten, en part, retorna directament al sòl i al sistema hidric. No obstant, cal atendre a un futur amb menor pluviometria, i preveure els canvis necessaris per adaptar les produccions a un context amb menys recursos hídrics.

«Tota la gent d'aquí que es dedica a fer de pagès de forma professional, rega. (...) La Vall per sota és un llac, el que passa és que... collons l'aigua serà un tema! (...) Així que ja hem co- mençat a remenar amb això (...) i ara aquí a La Vall potser en aquest moment ja hi ha 40 o 50 ha amb gota a gota, sobretot pel blat de moro, en extensiu eh. I ens hi hem posat perquè així diversifiquem... gastem menys aigua, després podem regar de dia i no necessitem ni

10 Balanç entre les entrades (recàrrega per les precipitacions) i les sortides (extraccions + surgèn- cies naturals).

tanta pressió ni tanta energia, perquè amb el gota a gota reguem a 1kg màxim mentre que amb el track necessitem 6 o 7 kg (...) amb el gota a gota dona molta feina al moment de muntar-lo, però un cop muntat ja està.»(PE1)

« Per la sequera hem deixat de fer blat de moro i ara fem sorgo, que aguanta molt més quan plou poc, i ja està. El blat de moro aquí a La Vall el rega tothom, i gasten un piló d'aigua. Nosaltres no reguem res, no hem volgut fer aquesta inversió, anem al que funciona sense regar. I el sorgo aguanta bé la sequera, i a més el senglar no el vol, no aixafa res. No es tant bo, però fa menjar i per cultivar-lo no t'has de gastar un dineral com amb el blat de moro.»(PE4)

«Es gasta molta aigua per regar, ara l'aigua no és un bé escàs, però pot ser-ho. Els nivells dels pous baixen molt a l'estiu i a la tardor són molt baixos.»(PE11)

Per altra banda, actualment no es detecta un problema per contaminació de les aigües freàtiques, però si el futur encamina el sector cap a una major intensificació, una menor diversitat productiva, i una expansió dels monocultius, la qualitat de l'aigua pot veure's afectada, com ja passa en molts indrets de Catalunya i l'Estat, com recull detalladament un [Informe de Greenpeace](#). No es pot perdre de vista que el municipi està inclòs en una de les zones vulnerables per nitrats de Catalunya i, el problema de la contaminació de l'aigua soterrània no deixa de créixer. «La contaminació per nitrats ja afecta el 41 % dels aqüífers catalans. A finals del 2013, 20 de les 58 masses d'aigua dolça soterrànies (un 34,5 %) tenien excés d'aquest contaminant, provinent majoritàriament de l'ús de dejeccions ramaderes per abonar els camps. L'Agència Catalana de l'Aigua (ACA) assegura que 24 aqüífers ja superen els 50 mil·ligrams per litre, limit que l'Organització Mundial de la Salut recomana que no se sobrepassi» (Serentill et al, 2009).

11. Manca de valoració i comprensió de la feina que fa el sector / Augment de l'incivisme

Un dels problemes més destacats que han expressat els pagesos, tant en les entrevistes com en la sessió de devolució i discussió dels resultats que es va dur a terme, és la manca de valoració i comprensió de la feina que fan per part de la ciutadania en general, i que alhora es tradueix en un augment de l'incivisme amb actituds que sovint dificulten o provoquen impactes negatius sobre la seva activitat. Això, alhora, està relacionat amb un escàs reconeixement social de la figura del pagès.

Els pagesos alerten que entre un ampli sector de la població hi ha un gran desconeixement

ment de l'origen dels aliments, que es consumeixen sovint a través de les grans cadenes de supermercats exclusivament, i de la connexió real de la producció d'aliments sobre l'entorn natural i el territori, el qual es percep únicament com un espai d'esbarjo. Al mateix temps, la majoria de col·lectius «animalistes», «vegans» o «antiespecistes» difonen missatges esbiaixats i simplistes i acusen la ramaderia en general, sense diferenciar entre el model intensiu i la ramaderia extensiva, de ser una de les principals causes del canvi climàtic i la crisi ecològica, així com una activitat que per definició està en contra dels drets dels animals i el seu benestar. D'aquesta manera, posant els diferents tipus de producció en el mateix sac, confonen la ciutadania i es perd una bona oportunitat per centrar la crítica en la producció intensiva i, alhora, conscienciar sobre les virtuts de la producció agroecològica.

La hiperfreqüentació de La Vall, que sobretot s'ha detectat com a efecte post-pandèmia, tot indica que ha arribat per quedar-se, i l'augment de l'incivisme que se'n deriva l'atribueixen tant als visitants de La Vall com a alguns dels propis habitants dels municipis de la Garrotxa.

«La societat ha d'entendre que els fems ben utilitzats és un recurs fabulós, de la mateixa manera que si no el gestiones i el fas servir com toca és un problema (...) La gent en general això no ho entén massa, els molesta la pudor i punt, però s'ha d'entendre que la merda és una riquesa.» (PE1)

«La gent cada vegada és més sensible, i tothom vol els camps molt cuidats i molt macos. Hi ha gent que a la mínima es queixa i truca als rurals o truca a l'ajuntament. L'ajuntament ha de fer la seva part per fer pedagogia, perquè sinó lleparem tots.»(PE2)

«Les bicis per la carretera si vas amb el tractor o amb les eines encara et miren malament.

Quan van fer la concentració parcel·laria, la van fer pels pagesos, no pels ciclistes, i els ciclistes se la fan com seva. També es veritat que la maquinària s'ha fet cada vegada més gran. Haurien de saber que per fer aquestes carreteres els pagesos hi van contribuir molt i que es una funció pel camp i per qui s'hi dedica (...) La gent de fora els hi sembla que tot es seu i que aquí es una zona d'esbarjo, però aquí estem guanyant-nos la vida (...) S'ha de trobar la manera perquè hi puguin coexistir.»(PE8)

«Cada vegada hi ha més gent que volta per l'entorn natural, i això et pot afectar. Pot semblar una tonteria però clar... portes obertes, el bestiar s'escapa, gossos deslligats... A una vaca difícilment li faran res, però amb les ovelles que són molt tontes... S'espanten,

s'apiloten i moren totes ofegades. A part d'avortaments i tot el que vulguis... Des de l'any passat ha augmentat moltíssim (...) Perquè els prats són molt macos, però són macos perquè hi ha algú allà que hi treballa, no? A la que no hi ha bestiar al cap de dos anys està colgat de romegueres. Està així perquè hi ha algú que hi treballa. Una bona part la fa el bestiar, però també tu hi has d'intervenir amb maquinària de tant en tant.»(PE13)

8.2. Dificultats específiques del sector convencional

Un cop analitzades les principals dificultats per la TAe del sector primari de La Vall i que són comunes als diferents tipus de subsectors i models productius a continuació es descriuen les principals dificultats que afecten específicament al sector convencional del municipi. Són les següents:

- 1) Manca de viabilitat econòmica de les explotacions convencionals que fan només producció primària i/o comercialitzen a través d'intermediaris, degut a la impossibilitat de fer economia d'escala, entre d'altres motius.
- 2) Manca de viabilitat ecològica degut al balanç energètic negatiu que caracteritza el model convencional, el possible excés de nitrats als sòls, la manca d'internalització dels costos ambientals i la contribució al canvi climàtic.
- 3) Manca de viabilitat social de les explotacions convencionals degut a l'envelliment del sector i el desànim de la pagesia.

A continuació s'analitzen aquestes qüestions una per una:

1. Manca de viabilitat econòmica de les explotacions convencionals
  - a) Només producció primària / Productes sense valor afegit / Comercialitzar a través d'intermediaris: en general, les explotacions convencionals de La Vall han de fer front als reptes que suposa vendre productes sense valor afegit i no tenir capacitat de fixar preus ni de retenir marge comercial, situacions que són conseqüència de fer només producció primària (obtenir el producte en brut sense transformar) i/o vendre a intermediaris que habitualment paguen un preu molt baix pel producte (enlloc de comercialitzar mitjançant canals curts). Aquests reptes també són conseqüència de la manca de diferenciació i identificació en el mercat dels productes. Amb aquest model de negoci l'única estratègia que veuen els pagesos per fer viables econòmicament les seves explotacions és augmentar la mida de les explotacions per mirar de fer economia d'escala i, d'aquesta manera, produir més quantitat i reduir una mica els costos de producció. Aquesta estratègia, però, és la que els mateixos pagesos afirmen que els sembla un carreró sense sortida a mitjà termini, ja que cada vegada els és més difícil competir amb explotacions d'altres territoris en els que els és menys complicat seguir creixent; i, sobretot, perquè aquesta tendèn-

cia encamina el sector del municipi cap a la supervivència de només unes poques explotacions grans, les quals gestionarien tota o pràcticament tota la terra agrària de La Vall. Alhora, la pagesia entrevistada assenyala que són precisament els pagesos del municipi que han renunciat a l'estratègia de seguir creixent i han optat per altres models de negoci els que millor se n'estan sortint i se'n poden sortir.

«Quin és el principal problema que tenim? Comercialitzar la llet, evidentment, perquè ens paguen un preu de misèria que amb prou feines cobreix els costos de producció.(...) Dependre d'una gran marca és un problema perquè si pleguen explotacions i es va reduint el volum de llet poden decidir no recollir la llet.»(PE2)

«El desfasament gran ha estat això, que bé que ens han donat el caramel de la subvenció, però segueixo venent al mateix preu. I per poder-ho aguantar i anar suplint, hem hagut d'anar creixent. Però és un peix que es mossega la cua, perquè quan en tens cent, un o dos ho poden controlar, quan en tens dos-cents llavors ja no pots fer ni festa ni res, llavors has de contractar algú, llavors plega un veí i segueixes creixent, i ja tornes a ser pocs, i va lloguem a algú més, i així hem arribat fins aquí.»(PE6)

« És el nostre problema, el valor del producte final. L'única opció que llavors veus és intentar ser més eficient, intentar anar a comprar lo mínim, intentar anar creixent per tenir més ingressos, intentar treure el màxim d'ajudes possibles... i anar tirant.»(PE7)

«A mi quan vaig a comprar sempre em diuen «val tant» i quan vaig a vendre sempre em diuen «et pagaré tant». Tu no pots posar el preu de res. Aquest es un problema gros. (...) El problema no es l'Ajuntament ni ningú, son els intermediaris, que son els que s'han fet d'or.»(PE8)

«Jo crec que, un producte agrícola l'has de poder transformar. Si el vens directament, i mires els preus de la llavor, els carburants, tot... Aquí al fer la transformació, aquestes mateixes mongetes que vendria al preu que em pagués el distribuïdor, ara vaig als llocs i em diuen quan val això?... el preu el poso jo, no me'l posen els altres, i jo negocio els costos. En el moment en que no pots negociar els costos i no pots negociar la venda...»(PE14)

Hi ha força consens, doncs, entre la pagesia de La Vall en que el model de producció intensiva convencional basat en fer només producció primària de productes sense valor afegit i comercialitzar a través d'intermediaris no té futur a La Vall. Com ja s'ha assenyalat, un dels principals motius destacats per la pagesia entrevistada és la

impossibilitat que tenen la majoria d'explotacions familiars del municipi per fer economia d'escala, fet que amb, aquest model de negoci, les avoca a la manca de viabilitat econòmica així com a les següents debilitats i amenaces:

- b) Competència de les explotacions que tenen molta base territorial i poden fer economia d'escala: La tendència de les últimes dècades d'estancament de la renda agrària en uns valors molt baixos (Pomar et al., 2018), genera en les explotacions ramaderes la necessitat d'augmentar el nombre de caps de bestiar per mirar de mantenir la rendibilitat mitjançant economies d'escala. Aquesta situació comporta per una banda, i en el cas de les explotacions que s'ho poden permetre, l'augment del nombre de caps de bestiar; i, per altra banda, la desaparició gradual de les explotacions petites o mitjanes que no poden (o no volen) créixer.

Tot indica que aquest fenomen s'està produint a La Vall: com s'ha vist en la descripció del sector en base a les dades, en els últims 20 anys s'ha reduït el nombre d'explotacions però s'han mantingut les Unitats Ramaderes (UR), de boví i porcí. Aquestes dades confirmen les percepcions dels ramaders que s'han consignat al capítol Visió de la pagesia, les quals auguren que, si no hi ha un canvi de tendència, en el futur hi haurà menys explotacions i amb major nombre de caps. La majoria de projectes que avui són petits o mitjans hauran plegat. Tenint en compte que, sobretot en determinats sectors com el de la llet, les explotacions de La Vall es consideren «petites» dins el context català, la competència en una economia d'escala amb altres territoris on les explotacions tenen una major capacitat de creixement esdevé, si més no, difícil.

«A Catalunya hi ha autèntiques fàbriques de llet, i mentrestant hi hagi això, en pleguen dos aquí, en posen més allà».(PE3)

«Llavors, igual que tothom et dirà el mateix, el que fem és que vas creixent, però això és un peix que es mossega la cua, ja que llavors necessites més terreny, més lloguers, més hores teves. Però a la vegada si no creixes tampoc surten els números: o creixes o no funcionas. (...) Nosaltres tenim el tema aquest de que sempre estem forçats a créixer, i potser hauriem de parar de créixer i buscar alguna altra sortida.»(PE8)

- c) Dependència dels hidrocarburs: el model convencional té una forta dependència dels hidrocarburs, tant per la mecanització de les feines, com per la dependència dels agroquímics, provinents d'una indústria altament consumidora d'aquests recur-

sos com a matèria prima i durant el procés de fabricació, així com per la importació d'insums d'arreu del planeta amb els costos de transport associats, sobretot en el cas de les matèries primes per fer pinso. En un futur context de manca de petroli barat, com s'ha vist en el capítol de Context de Crisi Ecosocial, per força la viabilitat econòmica dels models productius amb un alt consum de petroli es veurà afectada per la seva pujada de preu.

- d) Dependència de l'agroindústria i el mercat internacional pel pinso i els insums: un altre factor que dificulta la viabilitat econòmica d'aquest tipus d'explotacions és l'augment continuat dels costos de producció quan tenen una forta dependència de l'agroindústria i el mercat internacional pel pinso i els insums. Aquests queden fora del control dels pagesos. Actualment, la majoria de pagesos considera que els costos de producció que tenen són massa elevats en relació al preu que perceben pels productes que venen. El preu disparat del pinso, ha estat una de les principals dificultats que han posat sobre la taula els pagesos durant les entrevistes. La previsió és que els costos lligats a la compra de pinso i insums externs continuïn augmentant.

«El preu del pinso està totalment disparat... Nosaltres som un sector que ho podem aguantar una mica més perquè ens fem el blat de moro i llavors amb això la factura del pinso no puja tant, però clar, els que es dediquen a engreixar vedells ara mateix estan perdent diners cada dia. (...) Ara estem en una bogeria brutal que és el tema del preu del pinso, totes les matèries primes per fer el pinso estan doblades pràcticament de preu. Hi ha hagut una pujada molt forta del preu del blat de moro, la soja, la colza, de tot, els preus estan infladíssims. (...) El cas és que ara mateix estem en mig d'una bombolla del pinso que és una cosa terrible, brutal..., i això als que tenim vaques ens està acabant d'arruïnar.»(PE2)

«Una cosa que nosaltres no controlem de cap manera és el preu dels cereals, que a nivell mundial s'ha desmadrat d'una manera... que tu no pots fer-hi res, però si estàs entrampat enmig. Jo penso, com no pugin una mica la carn, és que hauran de plegar tots aquests que només gasten pinso i palla, poc que podran continuar, perquè hi estan perdent diners.»(PE6)

«Prima el preu de mercat en els cereals. I lo que es cull aquí no és res.»(PE9)

«Els que fan diners són els intermediaris, o els brokers que no saben ni que és blat de

moro o què és ordi, i aquests ho fan pujar o ho fan baixar.»(PE12)

- e) Dependència de la Gran Distribució Alimentària (GDA) → preu percebut molt baix / impossibilitat de retenir marge comercial: a la tendència a l'augment dels costos de producció en el model convencional, derivada de la forta dependència dels hidrocarburs, dels insums i de l'agroindústria en general, que marca uns preus de mercat a escala global establerts en base a factors estructurals que es regeixen per grans interessos econòmics, s'afegeix el factor que moltes explotacions estableixen la seva comercialització a través de la gran distribució alimentària. Els pagesos obtenen un preu molt baix pel producte, que no poden negociar, i que impossibilita retenir el suficient marge comercial per cobrir les despeses i encara menys la feina feta.

«La gran àrea (grans cadenes de supermercats) que és qui decideix, perquè al final la nostra llet va a parar a les grans àrees, i són aquestes les que decideixen què cobrarem a 90 dies i que ens pagaran el que ells diguin. Clar la gent va als súpers i compra la llet a 56 cèntims, està tirada, la gent ni mira el preu, però després carreguen amb la pasta, amb la xocolata, amb el no sé què i tot ho paguen al preu que hi ha, però la llet... hi ha una sèrie de productes ganxo, això ho tenen molt estudiat els supermercats.»(PE1)

«No trobes ningú que et vulgui pagar la llet a més d'aquest preu. Al contrari, el que té una mica de volum, que és una mica gran, com que se'ls pot triar, per desgràcia, va a buscar els que li donin més barato.»(PE2)

«El problema més greu dels pagesos és que a nosaltres tot el que anem a comprar ens hi posen el preu, i tot lo que anem a vendre no sabem el preu a què vendrem. Ens el posen ells, els pagesos no podem posar mai el preu de res.» (PE7)

«Nosaltres fem tota la feina i el que hi guanya més és el qui només ho treu ben ràpid.»(PE8)

2. Manca de viabilitat ecològica del sector convencional

- a) Balanc energètic negatiu: els balanços energètics són una eina que es va començar a aplicar a l'Estat Espanyol a finals de la dècada de 1970 i principis de la de 1980 per comptabilitzar els inputs i outputs agrícoles en termes energètics, per complementar, des del punt de vista físic, l'anàlisi econòmic convencional de l'activitat agrària.

L'estudi dels balanços energètics dels diferents models de producció agropecuària ha dit a la conclusió, tant en l'àmbit internacional com en el de l'Estat, que l'agricultura industrial té un balanç energètic¹¹ molt pitjor que la tradicional, fins el punt que, en determinats cultius i sobretot en la ramaderia industrial, el balanç energètic arriba a ser clarament negatiu. Si bé l'agricultura convencional, a partir de la Revolució Verda, ha augmentat els rendiments agraris, també és cert que ho ha fet a costa d'un augment en el consum energètic. Així doncs, es dona la paradoxa que, en el model convencional i sobretot en determinats cultius i sectors, l'energia global necessària per produir un kilogram d'aliment tenint en compte des de la llavor fins que arriba al plat del consumidor és superior a l'energia que aquest kilogram d'aliment aporta quan es consumeix. És precisament a això al que fa referència el concepte de balanç energètic negatiu de l'agricultura i la ramaderia convencionals.

Les reflexions entorn aquesta qüestió posen de manifest la incoherència de convertir una activitat com l'agricultura, que fins l'anomenada Revolució Verda s'havia basat en fonts d'energia renovable i havia estat rendible en termes energètics, en una activitat que depèn de fonts d'energia no renovables (els combustibles fòssils, els quals són cada cop més cars i escassos) i és deficitària en termes energètics. Des d'aquesta perspectiva es fa palesa la necessitat d'un canvi cap a models productius que es basin en energies renovables i siguin rendibles a nivell energètic; i de desenvolupar incentius i els medis necessaris per aconseguir avançar en aquesta direcció de forma gradual.

- b) Risc d'excés de nitrats als sòls: tot i que actualment a La Vall, tal i com han assegurat els pagesos en les entrevistes en base als resultats de les analítiques que realitzen periòdicament, no existeix un excés de nitrats als sòls, com en el cas de la qualitat de l'aigua, la futura evolució del sector cap a una major intensificació podria comportar un major risc de contaminació dels sòls per excés de nitrats.
- c) Manca d'internalització dels costos ambientals i socials / Contribució al canvi climàtic: segons la teoria econòmica dominant, les externalitats són els efectes

---

11 Balanç energètic: resultat al que s'arriba mesurant i comparant en termes energètic la producció total i final agrícola, ramadera i forestal (cereals, lleguminoses, carn, ous, llet, fusta, llenya, etc.) amb el total d'inputs o requeriments utilitzats (fertilitzants, llavors, maquinària...). Així es construeix el corresponent indicador d'eficiència energètica (inputs/outputs), que en les agricultures industrialitzades sol tenir un valor inferior a la unitat (Carpintero et al, 2006).

negatius de la producció o el consum d'un bé sobre les societats o el medi ambient, el cost associat a la reparació dels quals no és assumit ni comptabilitzat per l'empresa productora ni en el seu balanç econòmic ni repercutint-lo en el preu de mercat del producte. A partir de la dècada de 1960, l'evidència de que l'agricultura i la ramaderia industrial i la seva expansió provoquen greus impactes ambientals, socioeconòmics i culturals va posar les bases del consens en relació al que es coneix com les «externalitats de la producció agroindustrial». Dit d'una altra manera, no és que l'agricultura i la ramaderia industrials produeixin aliments barats sinó que, a l'externalitzar bona part dels costos associats a aquest model de producció, sembla que els aliments siguin barats. En realitat, però, si tenim en compte tots aquests costos que s'externalitzen, els aliments provinents de l'agricultura i la ramaderia industrial surten en general molt cars al conjunt de la societat. Així, els principals impactes negatius que poden provocar l'agricultura i la ramaderia industrial són, a nivell ambiental, pèrdua de biodiversitat agrícola, erosió de la diversitat silvestre, desforestació, aparició de plagues resistents als agrotòxics, contaminació de les aigües i els sòls, esgotament dels aqüífers, degradació dels sòls i enorme contribució a l'escalfament global ([Grain, 2021](#)), entre altres.

A nivell socioeconòmic, el model productiu i de negoci de l'agricultura i la ramaderia industrial provoca, sobretot al Sud global, l'acaparament de terres i el conseqüent desplaçament de comunitats indígenes i pageses dels seus territoris ancestrals, sovint amb violència extrema i total impunitat. Un exemple clar, és el de la soja dels pinsos utilitzats. «La soja importada per Catalunya equival al 40% del territori català en cultius de soja o, dit d'una altra manera, el 75% de la terra agrària de Catalunya. El 52% ve del Brasil, país en el qual els principals efectes d'aquests cultius són: la desforestació; el conflicte per la terra (amb focs, pistolers i amenaces contra les comunitats camperoles que hi viuen); la contaminació per pesticides que afecten les aigües i les terres de les comunitats; i l'especulació, ja que la terra desforestada es converteix en un actiu financer» ([Sánchez, 2021](#)).

A més, l'ús d'agrotòxics està relacionat amb moltes malalties, com ara càncer, problemes cutanis i malformacions congènites; i l'expansió de la frontera dels monocultius agroindustrials així com la proliferació de macrogranges de ramaderia intensiva són unes de les principals causes de l'augment de la zoonosi (la transmissió de malalties d'animals a humans), mecanisme que sembla estar en

l'origen de la pandèmia de la Covid-19 ([Duch, 2020](#)).

El repte consisteix en comptabilitzar i tenir en compte tots els impactes ambientals i socials negatius que té la producció agropecuària industrial tant en l'àmbit local com en altres indrets i societats, així com l'amenaça que aquests impactes representen pel nostre futur comú, i millorar l'eficiència i la sostenibilitat global de la producció agropecuària, enlloc d'externalitzar o no comptabilitzar ni tenir en compte els esmentats impactes, i només comptabilitzar els increments parcials del rendiment mercantil que genera l'activitat.

3. Manca de viabilitat social del sector convencional

- a) Envelliment del sector: un dels reptes que ha d'afrontar el sector de La Vall com s'ha explicat al presentar el sector en dades, i al parlar del repte comú que suposa el relleu generacional, és la tendència clara cap a un envelliment dels professionals del sector. Segons les percepcions que es desprenen de les entrevistes, aquest envelliment és més destacat en el sector convencional que no pas en el sector ecològic, on en general els titulars de les explotacions són més joves.
- b) Desànim de la pagesia: un últim factor que condiona la viabilitat social de les explotacions, sobretot en el model convencional, és el desànim que es percep moltes vegades entre els pagesos. El gran nombre de dificultats que afronten, la gran quantitat de temps que dediquen a les explotacions, i els entrebancs que sovint posa l'administració són les principals causes que moltes vegades els pagesos vegin el futur força negre, tal i com s'ha vist al parlar de la visió de la pagesia. Aquest desànim repercuteix en la capacitat resolutiva de les situacions, i la percepció de les oportunitats de canvis de model, així com en el relleu de les explotacions dins la mateixa família. De la mateixa manera que en el cas de l'envel·liment del sector, aquest és un repte que es detecta sobretot en el sector convencional, i ho és en menor mesura pels pagesos que han optat per la PAE, model en el que han vist més possibilitats de futur.

«Si mitjanament va bé, o tens una sortida, el jovent ja es queda. Si veuen que només et queixes, que això no va bé, quina imatge dones als teus fills? Aquests el que fan és marxar quan poden de seguida de casa, i no saber res de pagès.»(PE14)

8.3. Dificultats específiques del sector ecològic de La Vall

Per acabar amb l'anàlisi dels reptes per la TAE del sector primari de La Vall falta parlar de les principals dificultats que afronta el sector ecològic del municipi. En relació a aquesta qüestió cal assenyalar que les explotacions que treballen amb la normativa de la Producció Agrària Ecològica però només fan producció primària i/o comercialitzen a través d'intermediaris, malgrat que en general no es veuen afectades per la majoria d'aspectes que impossibiliten la viabilitat ecològica a mitjà termini de les explotacions que treballen amb el model convencional, habitualment si que comparteixen amb aquestes últimes la majoria de dificultats relacionades amb la viabilitat econòmica i social que s'han descrit anteriorment pel subsector convencional de La Vall. Amb tot, com s'explica a continuació, algunes d'aquestes dificultats no afecten el sector ecològic amb la mateixa intensitat. En tot cas, d'entre les dificultats que afecten de forma diferenciada el sector ecològic de La Vall, les més destacades són les següents:

1. Viabilitat econòmica ajustada de les explotacions que, tot i produir segons la normativa PAE, fan només producció primària i/o comercialitzen a través d'intermediaris.
2. Viabilitat ecològica bona
3. Viabilitat social menys compromesa que la del sector convencional

A continuació s'analitzen aquestes qüestions una per una:

1. Viabilitat econòmica ajustada de les explotacions que, tot i produir segons la normativa PAE, fan només producció primària i/o comercialitzen a través d'intermediaris.

El principal repte de les explotacions de La Vall que fan PAE és també la viabilitat econòmica, sobretot en el cas d'aquelles que fan només producció primària i/o comercialitzen a través d'intermediaris. Tot i així, la situació que tenen en relació a aquesta qüestió és en general millor que la que tenen el mateix tipus d'explotacions però que treballen amb el model convencional, sobretot per dos motius: el fet que els preus dels pinsos ecològics, ara com ara, no estan sotmesos a l'especulació dels preus dels mercats internacionals i, per tant, no fluctuen tant al llarg del temps i no es disparen periòdicament com els del pinso convencional; i el fet que, tot i vendre a través

d'intermediaris, el preu percebut pels productes ecològics és més remuneratiu que el preu percebut pels mateixos productes convencionals.

Efectivament, les explotacions que fan PAE poden donar a les seves produccions el valor afegit que s'associa a aquest model productiu. Els productes ecològics tenen una diferenciació clara dins el mercat, amb un públic determinat que valora les qualitats i característiques del seu procés productiu. El fet de fer PAE dona un valor afegit als productes obtinguts, el qual permet a les explotacions introduir el seu producte al mercat amb major garantia i percebre un preu una mica més remuneratiu que pel mateix producte convencional.

«Ho tenim tot certificat, la granja i les terres, perquè en les terres hi produïm el farratge que mengen les vaques. És imprescindible... ara ho veiem tan clar! Abans de fer-ho tens molts dubtes, però ara tornar endarrere a la producció convencional no ho fariem pas. És que no té sortida, té data de caducitat. És tan evident que hem d'anar cap aquí, i més ara que ho coneixem tan de prop, encara en som més conscients. (...) Ara que fem ecològic ja no tenim la pressió de créixer (...) perquè el producte, dins que també costa, té el valor que ha de tenir.»(PE3)

D'altra banda, cal remarcar que moltes de les explotacions que fan PAE a La Vall tenen un model de negoci basat en «tancar el cicle»; és a dir, produeixen, transformen i comercialitzen els seus propis productes per mitjà de circuits curts. Aquesta estratègia o model de negoci els permet fixar els preus i retenir major marge comercial en la cadena de valor del producte. Les explotacions ecològiques de La Vall que tanquen el cicle són les que en general tenen una situació millor en relació a la viabilitat econòmica.

Per a les explotacions ecològiques de La Vall que no tanquen el cicle la competència amb les explotacions que tenen molta base territorial i poden fer economia d'escala és, com en el cas de les explotacions convencionals del municipi, un repte important ja que, tot i tenir un producte diferenciat i no tenir una dependència tan gran de l'agroindústria, així com una menor dependència dels mercats internacionals per l'adquisició del pinso i els insums, el marge comercial que poden retenir continua sent baix.

D'altra banda, cal assenyalar que la dependència dels hidrocarburs per tots els treballs que es realitzen amb maquinària, així com pel transport dels insums i els productes, és també un repte destacat per la TAe de les explotacions que fan PAE.

«Ens ha salvat el fet de passar-nos a ecològic (...) I com que treballo d'aquesta manera més

tradicional no tinc més despeses (que els que fan convencional), el pinso i prou. (...) En ecològic el preu del pinso és força estable, perquè no especulen. El convencional fa mesos que està pujant però el nostre es manté estable. (...) I amb el pinso no hi ha tanta diferència. L'ecològic va a 47 cèntims i el convencional a 38. Quasi igual. També els hi donem menys pinso perquè pasturen (...) Tampoc fem grans inversions (...) Abans (de fer la conversió a la PAE) patíem molt... Si fa tres anys no haguéssim fet la conversió a ecològic, tal com està ara el sector ja hauríem plegat... Està tothom molt desanimat.» (PE4)

«La fortalesa principal és que tanquem el cicle perquè tenim les mares, engreixem els vedells i fem els lots i la distribució i la comercialització. Si no tanquéssim el cicle no sé si podríem fer producció ecològica. La suma de tancar el cicle i fer ecològic és el que ens permet que això tiri endavant. (...) Ser productors i elaboradors és un fet que ha determinat definitivament la consolidació del projecte, si només ens dediquéssim a criar vaques i a vendre a algun intermediari estariem treballant sota preu de cost.»(PE5)

«Està creixent el sector ecològic, encara que sigui per estratègia econòmica.»(PE15)

2. Viabilitat ecològica bona

Les explotacions de La Vall que fan PAE compten també i com és lògic amb una millor viabilitat ecològica que les convencionals. Els impactes negatius que poden provocar les explotacions que realitzen un maneig ecològic dels agroecosistemes són en general molt menys importants que els que poden provocar les explotacions convencionals i, de fet i com passa sovint també amb les explotacions convencionals, els beneficis per la conservació de la biodiversitat, el paisatge, els serveis ecosistèmics, etc. de l'agricultura i la ramaderia ecològiques són molt més importants que les possibles perturbacions que ocasionalment puguin provocar al medi ambient.

Més concretament, els balanços energètics del subsector ecològic són en general força millors que en el sector convencional, ja que el maneig ecològic comporta una major eficiència en la gestió dels cicles de la matèria i l'energia implicats en la producció agropecuària. No es pot perdre de vista, però, que per obtenir més clarament balanços energètics positius el model de comercialització ha de basar-se, a més de en els canals curts, també en la proximitat.

El possible excés de nitrats al sòl en principi i en general tampoc esdevé una amenaça en el model de producció agroramadera ecològica. Així mateix, els costos ambientals associats a l'activitat estan en general més internalitzats que en el model convencional,

sobretot quan les explotacions realitzen un maneig agroecològic; és a dir, quan basen l'activitat en l'aprofitament sostenible dels recursos locals. D'aquesta manera, tenen menys impactes negatius sobre el medi ambient d'altres regions del planeta (com passa per exemple amb la producció de soja a Llatinoamèrica per l'elaboració de pinsos per la ramaderia convencional catalana). A més, en general les explotacions ecològiques tenen realitzen també una contribució molt menor al canvi climàtic, la qual pot arribar fins i tot a ser positiva o de mitigació si adopten les pràctiques pròpies de l'agricultura baixa en carboni. Aquesta pretén reforçar la capacitat que tenen els sòls d'actuar com embornals de carboni i mirar d'assolir balanços de carboni positius a nivell d'explotació, contribuint d'aquesta manera a descarbonitzar la producció agropecuària i a refredar el clima.

En l'actual context de crisi energètica, ecològica, socioeconòmica i de disponibilitat de materials no hi ha dubte que les explotacions que fan PAE compten amb més resiliència i capacitat adaptativa, i estan millor posicionades per fer front als importants reptes que ha d'afrontar el sector primari actualment i en els propers anys.

3. Viabilitat social menys compromesa que la del sector convencional

Finalment, cal destacar que les explotacions de La Vall que fan PAE no pateixen amb tanta intensitat els problemes d'envelliment del sector i de desànim de la pagesia que tenallen el sector convencional del municipi. La informació obtinguda per mitjà de les entrevistes permet afirmar que la majoria dels pagesos que han optat per la conversió a la PAE o han posat en marxa una explotació fent directament PAE són en general força més joves que la mitjana d'edat del sector a La Vall. I, en general, són també més optimistes en relació al futur de les seves explotacions.

9. Possibles línies estratègiques d'actuació per superar els reptes identificats

La difícil situació en que es troba el sector primari al conjunt del país, i a la Vall d'en Bas com s'ha pogut veure amb l'anàlisi presentat, fa que s'hagi de tenir molt present que els problemes del sector no es resoldran ni a curt termini ni amb la implementació de mesures aïllades; sinó, més aviat, per mitjà d'un pla que contempli objectius a curt, mig i llarg termini; i per mitjà del desenvolupament d'un conjunt ampli, ambiciós i coherent d'actuacions consensuades amb el sector, les administracions públiques i la resta d'agents del territori.

Tanmateix, tot i els nombrosos reptes a superar, les característiques pròpies del sector de La Vall d'en Bas i del context ecològic i social local es tradueixen en un enorme potencial per encaminar-se cap al model de futur que vol la pagesia, en altres paraules, cap a un procés de transició agroecològica, i avançar cap els objectius de millorar la viabilitat econòmica, ecològica i social del sector, d'aconseguir una major resiliència i de contribuir a mitigar la crisi climàtica. En aquest sentit, la Vall d'en Bas pot esdevenir un territori referent de la descarbonització del sector primari i el sistema alimentari. Com s'ha vist anteriorment, els canvis en el maneig agrícola, forestal i ramader poden tenir una incidència important sobre les emissions de GEH. A més, els boscos, les terres agrícoles i altres ecosistemes terrestres ofereixen un potencial de mitigació de l'emissió de GEH per la seva capacitat d'emmagatzemar carboni i nitrogen (Serentill et al., 2009). Després dels oceans, el sòl és la principal reserva de carboni i contribueix de forma decisiva a l'adaptació a la crisi climàtica i la mitigació dels seus efectes ([FAO](#)). També s'hi donen les condicions per avançar cap a un sistema alimentari amb visió territorial i relocalitzat tant a nivell d'insums com dels circuits de comercialització.

D'acord amb el que s'ha exposat, en aquest capítol es presenta una proposta global de treball integrada per cinc línies estratègiques d'actuació i orientada a contribuir a la superació dels reptes que afronta el sector agroramader de La Vall d'en Bas per tal d'avançar en el seu procés de transició agroecològica. Aquesta proposta, que ha de ser entesa com un avenç d'idees de cara a la futura redacció d'un pla d'acció per promoure

la transició agroecològica de La Vall, ha estat elaborada a partir de les idees i propostes de la pagesia (informació qualitativa que s'ha recollit per mitjà de les entrevistes); i l'experiència, els contactes i els coneixements sobre el sector i les propostes innovadores que s'estan implementant amb que compta l'equip tècnic que ha elaborat el present informe de diagnosi.

Tot i que van tenir bona acollida per part del sector en el marc de la sessió de devolució dels resultats preliminars de l'estudi, en la següent fase del projecte, de disseny participatiu d'un pla d'acció per promoure la TAe de La Vall d'en Bas, caldrà seguir treballant les cinc línies estratègiques de treball que es proposen a continuació, i complementar-les amb altres línies si s'escau.

Les línies estratègiques d'actuació proposades són:

1. Servei de suport a la transició agroecològica
2. Campanya de conscienciació pública sostinguda en el temps
3. Augmentar la cohesió i la cooperació entre la pagesia
4. Blindatge dels usos agroramaders de La Vall
5. Contracte Agroramader de La Vall d'en Bas

A continuació, es presenten les cinc línies estratègiques d'actuació dedicant un apartat del present capítol a cadascuna d'elles.

1. Servei de suport a la transició agroecològica

La proposta és que l'Ajuntament de la Vall d'en Bas, conjuntament amb la resta d'administracions públiques i els agents locals que vulguin participar, creï un servei d'acompanyament al sector primari per donar suport a les explotacions del municipi que a) vulguin reorientar els seus models de gestió i negoci en la línia del que es proposa des de la perspectiva de la transició agroecològica; o b) hagin fet ja un canvi d'orientació i vulguin suport per seguir avançant en aquesta direcció. Aquesta proposta es basa en l'experiència i els aprenentatges dels serveis d'acompanyament al sector primari que s'han posat en marxa en els darrers anys a diversos territoris de Catalunya. D'entre aquests, destaquen l'[Agrorienta't](#) (Cardedeu i Vallès Oriental), l'[Arrela't](#) (Parc Natural de la Serra de Collserola), el [Servei d'assessorament a empreses agroramaderes i alimentàries](#) (Osona-Lluçanès) i [Suport Pagès](#) (Catalunya Central).¹²El setembre del 2022

---

¹² L'equip d'Arran de terra SCCL ha liderat el disseny i la posada en marxa de l'Arrela't i Suport Pagès, i col·labora amb l'Agriorienta't i el Servei d'assessorament al sector agropecuari i

es posarà en marxa la prova pilot del Parc Natural del Montseny.

Un servei orientat en tres línies d'acció:

1. Suport a la consolidació de les iniciatives que ja «tanquen cicle» i/o fan PAE.
2. Suport a les iniciatives que vulguin reorientar-se per «tancar cicle» i/o fer PAE.
3. Suport a la instal·lació de noves iniciatives que vulguin «tancar cicle» i/o fer PAE.

Les funcions d'aquest servei podrien incloure habilitar una mena de «finestreta única» de l'administració pública de cara als pagesos, facilitar l'obtenció de permisos i llicències, facilitar la instal·lació i posada en marxa de nous projectes, entre d'altres.

Com fan els serveis de suport al sector primari que s'han referenciat més amunt, seria molt interessant que el futur servei d'acompanyament i suport a la pagesia del municipi donés també servei a projectes de transformació alimentària artesana de la zona que treballin amb productes de la Vall d'en Bas.

2. Campanya de conscienciació pública sostinguda en el temps

Una de les principals preocupacions del sector agroramader que es va detectar durant la fase de les entrevistes, i que es va confirmar en la sessió de devolució, és el sentiment d'estigmatització que pateix sovint el sector i la manca de coneixement i comprensió que perceben per part de la població. Aquesta és una demanda clara dels pagesos que expressen que cal un suport per part de les diferents administracions per visualitzar, fer pedagogia, i posar en valor el seu paper estratègic en tant que subministradors d'aliments i agents destacats en la gestió del territori i el paisatge.

La proposta és doncs dissenyar i implementar una estratègia continuada que contempli diferents accions encaminades a:

- Donar a conèixer i posar en valor la feina que fa la pagesia de La Vall.
- Combatre l'incivisme: buscar mecanismes per solucionar els actuals problemes d'incivisme i/o convivència entre l'ús de l'espai amb caràcter lúdic i recreatiu a La Vall que repercuteixen negativament en la viabilitat de les explotacions.
- Promoure l'agroturisme a La Vall.

3. Augmentar la cohesió i la cooperació entre la pagesia

Com s'ha explicat anteriorment, un procés de transició agroecològica al municipi ha de comptar amb una estratègia conjunta per part de les administracions, el propi sector, i altres agents implicats en el sistema alimentari. El propi sector ha posat de manifest, expressant-ho i validant les conclusions d'aquest estudi en la sessió de devolució realitzada, que vol iniciar un procés conjunt per afrontar els principals reptes per garantir la viabilitat econòmica, social i ambiental del major nombre d'explotacions a La Vall. Partint dels mecanismes d'articulació que ja té el sector actualment, com la SAT Verntallat, cal ampliar-los per donar suport i acompanyar, no només el procés d'articulació ja existent, sinó també totes les propostes que impliquin potenciar la coordinació, la col·laboració i la cooperació entre els pagesos. Això es pot fer per mitjà de la creació d'infraestructures conjuntes per donar valor afegit als productes en processos de transformació, com potenciant la creació de circuits curts de comercialització, com facilitant i fent eficient la distribució dels productes, o mancomunant esforços i cooperativitzant serveis amb altres agents del territori amb els que pugui ser interessant, productiu i/o estratègic establir.

4. Blindatge dels usos agroramaders de La Vall

Les característiques ambientals i socials de La Vall han posat de relleu un gran nombre de potencialitats, tot i les dificultats que cal superar per canviar les tendències negatives actuals, per a poder dur a terme un procés de transició agroecològica i encaminar el sector cap a una major viabilitat i resiliència. No es pot oblidar, però, les amenaces que poden conduir el sector en una altra direcció, i fer retrocedir l'activitat agroramadera, en conjunt, al municipi. En aquest sentit, cal buscar mecanismes per blindar els usos agroramaders de La Vall, a través de la creació d'un Parc Agroramader de la Vall d'en Bas, o del suport normatiu que es requereixi.

5. Contracte Agroramader de la Vall d'en Bas

La proposta és que es creï a la Vall d'en Bas un sistema de pagaments per remunerar les accions que fan els pagesos i que contribueixen al manteniment de la biodiversitat i el patrimoni agroramader de La Vall. La justificació és senzilla: per mitjà de moltes de les feines que fan i que no tenen un benefici econòmic directe, els pagesos contribueixen al

manteniment de la qualitat ambiental del municipi, contribució que és clau per a que La Vall segueixi proveint a tota la ciutadania dels «serveis ecosistèmics» que brinda aquesta zona en tant que sistema natural.

Aquesta proposta s'inspira en iniciatives que ja existeixen, com el [Contracte agrari de la Reserva de Biosfera de l'Illa de Menorca](#), en funcionament des de l'any 2005; així com en d'altres que recentment s'han posat en marxa les proves pilot, com el «[Contracte Agrari de Collserola](#)», i el [Contracte Agrari de les Gavarres](#).

10. Conclusions

L'estat de salut del sector agroramader de la Vall d'en Bas és dolent i seguirà empitjorant si no s'implementen aviat accions decidides per capgirar les dinàmiques negatives en que està immers. Com demostren les dades que es presenten en aquest estudi i confirma la pròpia visió de la pagesia del municipi, les tendències que ha seguit el sector en les darreres dues dècades l'encaminen cap a un futur amb cada vegada menys explotacions i més grans, cap a la pèrdua de professionals i diversitat productiva: la ramaderia perd pes i creix l'especialització de les explotacions en la producció exclusiva de matèries primeres per l'alimentació animal.

Tanmateix, el sector primari de la Vall compta amb fortaleses i oportunitats molt destacades: l'excel·lent qualitat del sòl, l'abundància de recursos hídrics i la bondat del clima i l'orografia conformen un entorn privilegiat per la producció agroramadera sostenible; el sector és molt professional, una part important manté el model d'agricultura familiar, així com el vincle entre agricultura i ramaderia, i en el seu conjunt duu a terme una activitat que continua sent clau tant per l'economia del municipi com per la conservació del marcat caràcter agroramader que ha tingut tradicionalment aquest territori; i, a més, en els últims anys ha augmentat de forma significativa el número d'explotacions que fan Producció Agrària Ecològica o implementen altres tècniques agroramaderes sostenibles, així com el de les que transformen la producció primària, obtenen produccions d'alta qualitat amb valor afegit i són capaces de retenir marge comercial al realitzar elles mateixes la comercialització dels productes per mitjà de canals curts. Aquestes potencialitats situen el sector primari de la Vall en una situació d'avantatge respecte altres territoris del Principat alhora d'emprendre les profundes transformacions que han de dur a terme la majoria d'explotacions agràries catalanes per complir amb els compromisos vinculats a l'agenda climàtica i de transició verda.

L'estudi de diagnosi ha posat també de manifest que, en general, els pagesos i pageses de la Vall són plenament conscients de que, en l'actual context d'emergència climàtica i de crisi energètica, ecològica, socioeconòmica i de disponibilitat de materials, el camí de creixement i intensificació que han seguit les explotacions del municipi les últimes dècades és un carreró sense sortida per a la majoria de professionals del sector d'aquest territori. En general són plenament conscients de que, per garantir la viabilitat

del sector a mitjà termini, han de reorientar les explotacions i encaminar-les vers a models productius i de negoci més sostenibles, resilients, justos i saludables per la pròpia pagesia, per l'entorn i pels consumidors i el conjunt de la ciutadania. En resum, en general la pagesia de la Vall és plenament conscient de que li ha arribat l'hora d'emprendre el camí de la transició agroecològica i la descarbonització de l'activitat agroramadera.

La Vall d'en Bas té un enorme potencial per esdevenir un referent català, estatal, europeu i mundial d'activitat agroramadera que compagini la viabilitat econòmica, social i ecològica amb la contribució a la descarbonització de l'economia i el refredament del clima. En general, però, la pagesia de la Vall només veu factible reorientar les seves explotacions en la direcció esmentada si hi ha un suport clar, explícit i decidit per part de les administracions públiques del ram i la resta d'agents del territori. I, en aquest sentit, envien un missatge clar que ens hauria d'interpel·lar a tots i totes: «a nosaltres no ens fa por arremangar-nos per implementar aquests canvis, però sols i soles no ho podem fer, necessitem ajuda. Us arremangueu i us poseu a treballar amb nosaltres, colze a colze?»

11. Bibliografia

- Agroinformacion. (2021). España apuesta por dejar el carbono en los suelos agrícolas como solución climática como ayudas de los ecoesquemas de la PAC. <https://agroinformacion.com/espana-apuesta-por-dejar-el-carbono-en-los-suelos-agricolas-como-solucion-climatica-como-ayudas-de-los-ecoesquemas-de-la-pac/>
- Ajuntament de Barcelona. (2021). Pacte de Milà. <https://www.alimentaciosostenible.barcelona/ca/lany-de-lalimentacio-sostenible/pacte-de-mila>
- Ajuntament de la Vall d'en Bas (2021). Web oficial. <http://www.vallbas.cat/municipi/municipi/>
- Albesa, M. (2017). Documental «Dones de la Vall d'en Bas 2. L'entorn físic i les comunicacions». <https://youtu.be/sPfvLUFJgxA>
- Arnau, M.A., Sala J. (2016). La Vall d'en Bas. Quaderns de la Revista de Girona. Ed. Diputació de Girona/Obra social La Caixa.
- Arran de terra SCCL (2018). Indicadors de Sobirania Alimentària a Catalunya. Actualització 2018. RESUM. <http://indicadors.arrandeterra.org/wp-content/uploads/2018/10/INFOGRAFIA-FINAL.pdf>
- Arran de terra SCCL. (2021). Diagnosi de la ramaderia extensiva. Parc Natural del Montseny. <https://arrandeterra.org/projectes/montseny/>
- Bonfil, G. (1982). El etnodesarrollo: sus premisas jurídicas, políticas y de organización. En Bonfil, G., Rojas, F. América Latina, etnodesarrollo y etnocidio. FLACSO. Costa Rica.
- Buades, J. (2021). Així serà el col·lapse climàtic i energètic a Catalunya. <https://www.elcritic.cat/reportatges/catalunya-microcosmos-dun-planeta-a-abisme-78145>
- Carpintero, O. i Naredo, J.M. (2006). Sobre la evolució de los balances energéticos de la

- agricultura española (1955-2000). Historia Agraria, : Revista de agricultura e historia rural, 40: 532-554.
https://www.researchgate.net/publication/273867690_Sobre_la_evolucion_de_los_balances_energeticos_de_la_agricultura_espanola_1955-2000
- Consell Català de la producció agrària ecològica (CCPAE) (2021a). Estadístiques 2000-2020. <https://bit.ly/35mfcCP>
- Consell Català de la producció agrària ecològica (CCPAE) (2021b). Guia d'operadors de la producció agrària ecològica de Catalunya. <http://81.92.138.108/GD/guiaDirectoriWebCercar.action#>
- Cúneo, M. (2021). Luis González Reyes: «Este cortocircuito del mercado global va a ir a más». <https://bit.ly/3h95O8A>
- Cussó, X., Garrabou, R., Olarieta, JR., Tello, E. (2006). Balances energéticos y uso del suelo en la agricultura catalana: una comparación entre mediados del siglo XIX y finales del siglo XX. Historia agraria: Revista de agricultura e historia rural, 40: 471-500.
https://www.researchgate.net/publication/46441958_Balances_energeticos_y_uso_del_sueloen_la_agricultura_catalana_una_comparacion_entre_mediados_del_siglo_XIX_y_finales_del_siglo_XX
- Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural. (2021). Cens electoral. <http://agricultura.gencat.cat/ca/departament/eleccions-agraries/cens-electoral/>
- Duch G. (2020). L'origen del coronavirus? Els quatre monocultius de l'apocalipsi. El Crític, 03/06/2020. <https://www.elcritic.cat/opinio/gustavo-duch/lorigen-del-coronavirus-els-quatre-monocultius-de-apocalipsi-58981>
- Duran, X., Picó, M.J., Reales, L.I. (2017). «El Canvi climàtic a Catalunya: resum executiu del Tercer informe sobre el canvi climàtic a Catalunya». Institut d'Estudis Catalans i Generalitat de Catalunya. <http://scur.cat/PH3PAZ>
- Espluga, J., López, D., Calvet, L., Di Masso, M., Pomar, A., Tendero, G. (2019). «Agroecología, conocimiento tradicional e identidades locales para la sostenibilidad y contra el despoblamiento rural». Revista PH, 98: 108-130. <http://scur.cat/F8YAEF>

Eurostat (2018). Explotaciones agrícolas y superficie agrícola en la Unión Europea – estadísticas. <https://bit.ly/3li9UqI>

Fundación Entretantos (2014). «La ganadería extensiva y trashumante, clave en la conservación de sistemas de alto valor natural». Cuadernos Entretantos Número 1. <http://scur.cat/GDC6M9>

Fundación Entretantos (2018). «La ganadería extensiva, una actividad esencial para nuestra alimentación». Cuadernos Entretantos Número 4. <http://scur.cat/YB3G5Z>

Fundación Entretantos (2020). «Ganadería extensiva y cambio climático, un acercamiento en profundidad» Cuadernos Entretantos Número 6. <http://scur.cat/46ZLE9>

Generalitat de Catalunya (2021). Dades obertes. Mapa d'explotacions agrícoles de Catalunya. https://governobert.gencat.cat/ca/dades_obertes/inici/; <https://analisi.transparenciacatalunya.cat/en/d/iqpi-zasj/visualization>

Gil, M.A. (1998). «Planificación estratégica: el método DAFO». Cuadernos de la Red, número 5. Red CIMAS. Disponible on-line: <https://www.academia.edu/19510657>

González de Molina, M. (2011). «Algunas notas sobre Agroecología y política». Agroecología, número 6. <http://scur.cat/A9CM6A>

Grain (2009). La agricultura campesina puede enfriar el clima. <https://bit.ly/3BEbBfx>

Grain (2014). La soberanía alimentaria: 5 pasos para enfriar el planeta y alimentar a su gente. <https://bit.ly/3uZhyCB>

Grain (2021). FAO señala que la producción de alimentos es responsable del 31% de todas las emisiones GEI, pero ésta no es toda la historia. <https://bit.ly/3sV3APj>

Greenpeace España (2021). Macrogranjas, veneno para la España rural. Efectos ambientales de la ganadería industrial. <https://es.greenpeace.org/es/sala-de-prensa/informes/macrogranjas-veneno-para-la-espana-rural/>

Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC) (2019). Climate change and land report. <https://www.ipcc.ch/srccl/>

Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC) (2021a). Informe

Cambio Climático 2021: Bases físicas. 2021.

<https://www.unep.org/es/resources/informe/cambio-climatico-2021-bases-fisicas-contribucion-del-grupo-de-trabajo-i-al-sexto>

Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC) (2021b). Comunicat de premsa 9 d'agost de 2021. Disponible on-line: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/08/IPCC_WGI-AR6-Press-Release-Final_es.pdf

Guzmán, G., González de Molina, M., Sevilla, E. (2000). Introducción a la Agroecología como Desarrollo Rural Sostenible. Ed. Mundi Prensa. Madrid.

Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) (2021a). Població ocupada. Per sectors d'activitat i sexe. <https://www.idescat.cat/indicadors/?id-anuals&n=10387>

Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) (2021b). El municipi en xifres. La Vall d'en Bas. <https://www.idescat.cat/>; <https://www.idescat.cat/emex/?id=172076#ho>

IPES- Food i Grain. (2021). A long food Movement: Transforming Food Systems by 2045. <http://www.ipes-food.org/pages/LongFoodMovement>

López, D. (2012). «Hacia un modelo europeo de Extensión Rural Agroecológica. Praxis participativas para la Transición Agroecológica». Treball de Tesi pel Doctorat d'Agroecologia de la UNIA. <https://dspace.unia.es/handle/10334/1949>

López D., Tendero G. i Pomar A. (2015a). La Dinamització Local Agroecològica. Diputació de Barcelona. <https://bit.ly/3s3FOS1>

López, D., Calvet, L., Espluga, J., Di Masso, M., Tendero, G., Pomar, A. (2015b). «La Dinamización Local Agroecológica como estrategia para la construcción de soberanías locales». Ecología política, número 49, pàg. 28-34. <http://scur.cat/ZGZG6g>

López, D., Sastre, A., García, A., Pomar, A., Sampedro, Y., Tendero, G. (2018). «Sistematizando la transición agroecológica. Procesos participativos y planes de acción». VII Congreso Internacional en Agroecología, Córdoba. Comunicació presentada al GT11. <http://scur.cat/L5G5F6>

López, D., Tendero, G. (2013). «Sembrando alternativas. Un pequeño manual práctico para la Dinamización Local Agroecológica». <http://scur.cat/CHLN2P>

- López, D., Tendero, G., Pomar, A. (2015), «La Dinamització Local Agroecològica». Diputació de Barcelona. <http://scur.cat/CEM3H6>
- López, D., Tendero, G., Pomar, A., Di Masso, M., Espluga, J., Calvet, L. (2017). «Dinamización local y extensión rural agroecológicas». A: López D., Fernández J.L., Morán N., Oteros E. (eds.). «Arraigar las instituciones: propuestas de políticas agroecológicas desde los movimientos sociales». Libros en Acción, Ecologistas en Acción, Madrid. <http://scur.cat/P8NNKM>
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., Behrens W. (1972). The Limits of Growth. Informe del Massachusetts Institute of Technology (MIT) encarregat pel Club de Roma i publicat originalment per Universe Books l'octubre de 1972. <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/>
- Monllor, N. (2013). «La nova pagesia: vers un nou model agrosocial». Quaderns Agraris, 35: 7-24. Institució Catalana d'Estudis Agraris. <http://scur.cat/XoX8FJ>
- Ortega, P. (2020). El Pacto de Milán sobre Políticas Alimentarias Urbanas. <https://www.ciudadesagroecologicas.eu/el-pacto-de-milan-sobre-politicas-alimentarias-urbanas/>
- Otero, I., Gamboa, G., Bueno, C., Canaleta, G., Tolosa, G., Ballart, H., Camprubí, L., Vilalta, O., Arilla, E., Castellnou, M. (2020). «Democratitzar la presa de decisions sobre els incendis forestals i adaptar-se al canvi climàtic. Un mètode aplicat a la Reserva de la Biosfera del Montseny». Quaderns Agraris, 48: 7-42. Institució Catalana d'Estudis Agraris.
- Pacte de política alimentaria urbana de Milà. (2015). https://www.foodpolicymilano.org/wp-content/uploads/2015/10/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-_SPA.pdf
- Palop, M.E. (2021). La «nueva» Pac, ni chicha ni limoná. El Diario.es, 10/07/2021. https://www.eldiario.es/euroblog/nueva-pac-chicha-limona_132_8121476.html
- Picazo, S. (2020). La covid-19: assaig general del col·lapse que vindrà. El Crític, 21/10/2020. <https://www.elcritic.cat/opinio/sergi-picazo/la-covid-19-assaig-general-del-col-lapse-que-vindra-67065>
- Picazo, S. (2021). Massa coses que semblaven impossibles estan passant al mateix

- temps. El Crític, 04/11/2021. <https://www.elcritic.cat/opinio/sergi-picazo/massa-coses-que-semblaven-impossibles-estan-passant-al-mateix-temps-107501>
- Pomar, A., Duran, N., Gamboa, G., Binimelis, R., Tendero, G. (2018). «Arran de terra II. Indicadors de Sobirania Alimentària a Catalunya». Arran de terra i Entrepobles. Disponible on-line: <http://scur.cat/8LP6BA>
- Por otra Pac (2021). 9 Coaliciones europeas exigen a la Comisión Europea que rechace los PEPAC con poca ambición social y ambiental. <https://porotrapac.org/9-coaliciones-europeas-exijen-a-la-comision-europea-que-rechace-los-pepac-con-poca-ambicion-social-y-ambiental/>
- Pujiula, J., Hernández, G. (1995). 25 anys de la cooperativa de la Vall d'en Bas i de la concentració parcel·lària. Ajuntament de la Vall d'en Bas.
- Rahmani, D., Kallas, Z.; Gil J. M. (2020). «Impacte de la COVID-19 en la compra i el consum d'aliments». CREDA-UPC-IRTA. Disponible on-line: <http://scur.cat/9AN3CG>
- Rosenzweig, C., Mbow, C., Barioni, L. G. Et al. (2020). Climate change responses benefit from a global food system approach. Nat Food 1, 94-97. <https://www.nature.com/articles/s43016-020-0031-z>
- Sánchez, S. (2021). Vides trencades per la soja que alimenta els nostres porcs. Interactius Ara, 03/12/2021. <https://interactius.ara.cat/vides-trencades-per-la-soja>
- Serentill, H., Torras, X., Font, F., Carné, S., 2009. Curs Bàsic de producció agrària ecològica. Sèrie Manuals Tècnics. DARP.
- Sevilla, E., González de Molina, M. (1995). El concepto de transición en el pensamiento marxista: reflexiones desde la Agroecología. Materiales para el Curso de Posgrado en Agroecología y Desarrollo Rural Sostenible. UNIA. La Rábida.
- Turiel, A., Bordera, J. (2021). El otoño de la civilización (y la ruptura de la cadena de suministros). <https://www.ctxt.es/es/20210901/Firmas/37191/civilizacion-escasez-trigo-petroleo-gas-suministros-antonio-turiel-juan-bordera.htm>
- Van Der Ploeg, J.D. (2010). Nuevos campesinos. Campesinos e imperios alimentarios. Icaria Editorial, Barcelona.
- Wezel A., Bellon S., Doré T. I Francis Ch. A. (2009). Agroecology as a Science, a

Movement and a Practice. Agronomy for Sustainable Development 29(4):
503-515. <https://bit.ly/3t29e2u>

XIFRA. Informació estadística local. (2020). Diputació de Girona.
https://www.ddgi.cat/xifra/menu_mun.asp
https://www.ddgi.cat/xifra/informes/sintesi_municipal_1.asp;
https://www.ddgi.cat/xifra/activecon/unit_rama.asp?ldMenu=03050802;
<https://www.ddgi.cat/xifra/inss/inssassal.asp>

Zeba produccions. Documental 50 anys de la Vall d'en Bas 1969-2019.
https://www.youtube.com/watch?v=2CPmimkw_ME&list=WL&index=5&t=48s